Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашаглкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ШОАТТА, 12 ФЕВРАЛЬ, 1983 ШУ. ◆ № 19 (6741). ◆ Мах 3 кеп.

Гудермесски локомотивни депо эггара дикаглa лоархlачарех цаl ва локомотива машинист коммунистически къахьегама ударник Илесов Султан. 1967 шера денз балха моттиг ца хувцаш ухказа къахьегаш ва из. Цу шерашна йоккха опыт lоаный цо. Цудухьа цуи вlаштlехьдоал машиннаькъахошта юкъе кьржача яхье хьалха латта. Цхьаккха бутт дlабахийтац цо доаглачул дукхагlа дизельни доагор кхо ца деш.

СУРТА ТlА: локомотива машинист С. Илесов.

З. БАТЧАЕВА сурт.

БОКЪОНАШ ТЕЛХАЕРАШЦА— ЛИРА КЪОВСАМ

Докккий, чоалхане, лоархlаме декхараш да къахьегама коллективашта, хlара советски сага хьалхашка латтараш. КПСС XXVI съезда, парте Центральни Комитета ноябрьски (1982 ш.) Пленума репленешта хьдда, корта бола гlулакхаш чакхдахарца юкъ а луш кхы а дикаглa болх бе, мехка Кхачан программа, пятилетни кхоалаглча шера планаш кхоачашъеча шоашкара доаглаш дола дакъа юкъедахьа гlерташ ба советски нах.

Вай доаха толамаш, вай дlакхьалхашкахьа кхар дукхаглча дакъе тийша да вай сакхетам лакха бенаш, хьанала къахьегаш, парте хьалхашка отталаьчох бокъонда тешаш хилараx. Вахаре хьинаре никъ лацаро, общественна хьалхашкара шиш декхар кхетадаро, оала доаш а чакхдоаха гlулакхаш а вlацин ниийса доаглаш хиларо санна кхыча цхьаккхача хlамо лакхдац сага сий.

Московски станокаш сраша вlашаглхнйттача къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара поакъоста Ю. В. Андропова аьлар: «Вайна эш сакхетаме, производство дlакхьалхашкахьа кхухlаргlола балха дисциплина. Дисциплина бахьан долаш лоаттабеча къовсама бонкха чулоацам юкъеболга, производственни заданеш кхоачашъярна ма юкъарчал доацаш буиза беза вай, тlакха, оалаш ма дарра, цунах даьсса хабар хургдац».

Нравственни хьал дика хилара, законаш кхоачашдара сна йола йоакко миллионаш болча къахьегача наьха дагардар гойташ а цар раьза болаш тlеэцаш а да. Цар дика кхетаду социальни а экономически а доакъоаша карагlдуваараш къахьегамхоша сакхетаци дег тlарен лелаеча дисциплинах, общественна лелара нормаш лелаярах, советски законаш тlера да боалаш кхоачашдарах, хьокхаме правопорядок оттаярах хьахулаш долга. Пачхьалкхен низ болаш а нах сакхетам болаш хиларца, аьхад В. И. Ленина.

Советски законий чlоаглa сий ду наха. Цар хьагойт халкъа лоlам, законности иийсон вайнийта массаза а котъяргхиларах советски нах тийша болга. Цар хlара советски сага lалашдю шерра бокъонаш, къьагте белгалдерах общественна хьалхашкара цун декхараш.

Хьалха латта болхлой, колхозхой, интеллигенце наькалаш чlоаглa хьаллоацаш ба партек пачхьалкхен организацен къахьегача а вахаре а дисциплина чlоаглъяра, наха юкъе лелача гlулакхашка коммунизм хьалъечун моральни кодекс чlоаглдара тlебербаба бецбола болх. Республика промышленни предприятешка, колхозашка, совхозашка чlоаглa къоабалдеш тlаийкад КПСС ЦК ноябрьски (1962 ш.) Пленуме Ю. В. Андропова къамаьл деш: «Хьдда къовсам лоаттабе база партийни, пачхьалкхен, къахьегама дисциплина моллаглча тайнара а телхаяра духьала», [illegible].

Дукха ха йоацаш КПСС обкома бюрос къобалдаьд гор. Грозне Заводской района къахьегама коллективашцен бокъонаш лораеча органашцен тlаийца декхараш. Цар тlа лерхl шоай деррига низашцен срадетвашцен къахьегама дисциплина, общественни порядок телхаершта духьала хьинаре къовсам лоаттабе, бокъонаш телхаь цхьа-цаl моттиг йоацаш лакха дисциплина йола бригада, участок, смена, цех яха цlи яккхара тlехьара болам боаржабе. Халкъа рузкъанна моллаглча тайнара а тlаккхударца шерра къовсам лоаттабе, спекуляци, тунеядство дlаякхха, хулиганал лелаеча элементаштен тlехдаьккха корта бохабу малараш меларaштех общественни правовни lоткъам чlоаглa бе, улицаш тlа, скверашка, кхыча общественни моттигашка йоаглаш йола порядок оттае. Кхенза барешта-юкъе бокъонаш ца телхаяйтара беча балха, бахача наха правови кхетам балара эффективность ийе.

КПСС горкомаше, халкъа депутатий городской районнин Советий исполкомаша кхы гаьна ца доакхаш бe беза заводчанашка дlадоладаь мехкъе гlулакх хьаладара, хlара къахьегама коллективе къахьегама дисциплина чlоаглъяран йоаглаш йола общественни порядок оттаяран тlебербабь болх.

Бокъонаш телхеарашца къовсам лоаттабеча бокха лоархlаш болаш я бокъонаш лораеш йола органаш, къаьстта советски милице йоакха отряд — участкови инспектораш. Кхычар дlаэца а балха тlа пайда эца а мегаргболаш я г. Грознерча Ленински РОВД участкови инспектора, КПСС член А. А. Чагаева балха опыт. Милице балха венав из ше къахьегаш хиннача коллективо мога а вaь. Органашка болх беча итт шера муглаерча милиционерагара эпсарга кхоачаш лакхвенная из. Шийна тlачlоаглъьча участке общественни порядок чlоаглъяра тlехьа хьинаре болх бу. Общественноста а депутатий а гlонца бокъонаш телхаяра тlера бола нах хьагуча а баьха, царца бе боаглa кхетама болх баьб, царех хlараксна тlачlоаглaвь хьехамча. Кьаракъаш мелаш йола 50 сага низаглa дарба дайта хьожаваь. Хьагучаньккхача 67 тунеядцах, 56 балха дlаниисваь, 11 сага чlоаглa бехк байтаб. Инспектор хьеж улицаш цlена хиларга, дружинникашта хьех, бахача наха хьалхашна докладаш ю. Дукха ха йоацаш КПСС обкома бюрос къобалбаьб участкови инспектора А. А. Чагаева зуламаща къовсам лоаттабеш беш бола болх. Цун опыт шерра дlайоаржае еза республика чурча гlулакхий министерства.

Законности общественни порядоки чlоаглъелга, советски законаш лоархlаргдолаш наха кхетам балар чоалхане а дукха къахьега дезаш а гlулакх да. Укхаза хила йиш яц форманна, моттийта деш дар. Цу баьха тlа бокъонаш лораеча органашка кхьча ца lеш доккха дакъа кхоач халкъа депутатий моттигерча Советашка а. Цар къахьегама коллективашка, нах бахача моттигашка каст-каста къестаде деза общественни порядок, социалистически законность дlахо чlоаглдарца дувзаденна дешаш. Эргабоахам тоабе беза советски законаш дlадовзийтаць, бахача наха правови кхетам луш беш бола болх. Бокъонаш ца телхайтара профилактически гlулакхаш чакхдоахача шераглa юкъеоза беза депутаташ, къахьегама коллективаш, общественни организацеш.

Советски законаш тешаме гlулакх деш да социалистически общество чlоаглъяра. Уж кхоачаш ца дераща лира къовсам лоаттабе беза.

Сийле хийла хьалхалаттарий!

КПСС обкома бюрос, НГIАССР Министрий Совето, облсовпрофо, ВЛКСМ обкомо итогаш яьй 1983 шера январь бетта хьайбай продукташ дукхаглa яаран кийчъярен, хlаьта ништта хьайбаш толаме lангара дакеран районашта, колхозашта, совхозашта, фермашта, бригадашта, профессешка хьожна хьайбаш леладеча балхаш дераштa юкъе ьрнача республикански социалистически хьа. Яхье котъьннаргаш а леррlа, республикански газеташ тlа чlоаглдьча Сийлен улга тlа-яьзай.

Районаш:

НАДТЕРЕЧНИ,

хьалхара моттиг а хьожаль;

СОВЕТСКИ,

шоллагlа моттиг а хьожаль;

ШАПИНСКИ,

кхоалагlа моттиг а хьожаль

Белгалдаьккхад хьайбай продукци яккхара а кийчъяра а Веденски Наурскии районаша дика болх баь хилар.

Социалистически яхье котдаьннаргаш а леррlа республикански газеташ тlа чlоаглдьча Сийлен улга тlа дьяьзд.

Бохамаш:

Сунженски района Цlена Эскарацlераглa йола колхоз;

Наурски района «Терский» совхоз;

Грозненски района «Кударинский» совхоз;

Грозненски района «Ермоловский» яха оалхазарий фабрика.

Фермаши бригадаши:

Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза № 3 йола шурий ферма;

Наурски района «Победа» яхача колхоза шурий ферма;

Шалински района «Московский» совхоза шурий ферма;

Грозненски района «Гикаловский» ОПХ шурий ферма.

Наурски района «Терский» совхоза № 1 йола шурий ферма;

Веденски района Орджоникидзе цlераглча колхоза хьайбаш леладу ферма;

Нохай - Юртовски района В. И. Ленина цlераглча колхоза хьайбаш леладу ферма;

Веденски района XXII партсъезда цlераглча колхоза хьайбаш леладу ферма;

Надтеречни района «Минеральный» совхоза жа lуй бригада.

Республикански газеташ тlа чlоаглдьча Сийлен улга тlа баьхаб шоай доакъошка эггара пхиглa дола хьокхамеш даьха лоза цlераш яьха хьайбаш леладеча балхе дераш:

Магомадов Ш. — Шелковски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза доярка;

Магомадов Л. — Надтеречни района «Минеральный» совхоза воккаглa вола жа lу;

Габарова А. — Грозненски района Старосунженски оалхазарий фабрика оалхазараш лелaдер;

Азухаджиева А. — Шелковски района «Красный октябрь» яхача колхоза деттача доахан lулий скотник;

Тутгаджиев Д. — Веденски района Орджоникидзе цlераглча колхоза скотник;

Хасиев Д. — Шалински района «Московский» совхоза скотник;

Мустафиев А. — Шалински района «Заря Кавказа» яхача совхоза lаьсий нlлаьдер;

Морозова В. — Ачхой - Мартановски района «Самашкинский» совхоза хьакхарч лелаер.

* * *

Сунженски Ачхой - Мартановски районий торнаш тlеберзабаьб укх шера январь бетта доахан дейна хилара, хlаьта ништта детта доахан, хьакхарч, жа нlаьзгдена хилара а.

Белгалдаьккхад шура яккхарен нlарен, доахан дебадара а уж меттаоттадара а болх Гудермесски Шелковски районашка во латташ хилар.

ЯЛАТ ДИКАГIА ХЬУВКЪАДАРА

1800 гектар да «Серноводский» совхоза гурахьара ялат дlадийна кхаш. Хlанз цига болх беш ба механизатораш. Таханарча дийнахьа 1260 гектара тlа удобренеш тайсай цар.

Уж баллаш дергдола звено вlашаглъеллар гурехьа. Цуна юкъе бахар совхоза дикаглола механизатораш — Акиев Мовлди, Шахгиреев Мума, Эльсанов Увайс. lальмате дика бу цар болх. Цхьа ди дlадодац механизатораш дийнахьара норма тlехкхоачаш ца еш.

Къаьстта хьинаре къахьег механизатораша февраль бетта. Хаоттамо повкъарле йой а шоай декхараш диза кхоачашду цар. Цул соаглa, тахан йоакко еш ба механизатораш хургдолча довкъара а. 360 гектар дlалоацача бей тlа, хlара гектаре тlа центнер тоссаш азотни удобренеш тайсай.

А. ЗИМАРИН.

Гl. Ахриева цlераглча Назрановски «Электроинструмент» завода инструментальни цехера вокkхаглвола мастер Щеглов Александр Иванович дикаглвола кагирхой хьехамча лоархlаш ва. Дукха къона говзанчаш lомабаьб цо укх тlеххьарча шерашка. Хьанз цуцца дагавоалаш ва фрезеровщик Евлоев Муса.

СУРТА ТlА: (аьрдехьара аьттехьа) М. Евлоеви воккхаглвола мастер А. Щеглови.

Н. ПЛИЕВА сурт.

ХЬИНАР АЙДАЬ КЪАХЬЕГ

«Шера пхи эзар метр бурув а тохаш, цхьан шерен ах шерен йистейоаккхаргъя скважина» яхача девизах шерра социалистически лхь йоаржаьйча Горячеводски бурув тохара балхий управлене бурувдеттараша шоаш тlаийца декхараш тlехкхоачашдеш дlадоладаьд ер шу. Январь бетта заданел соаглa цар тедар 7 бlаь метр таргга бурув, 30,8 процент тlехкхоачашдир бурув тохара сулала задани а. Бурув тохарга дlабода мах лохбарах пачхьалкхена 50 эзар сом пайда бир.

УБР буровойшта юкъе къаьстта дика къа а хьегаш, яхье хьалха латташ хиларца белгальяьнна я Коньков Владимир Андреевич, Савельев Геннадий Дмитриевич, Дугаев lаьла керте латтача бригадий коллективаш.

* * *

Производства эффективность лакхъяра хаддаза продукци хьаяра технологи эргайоахаш, производственни мощностехи балха ханахи бизза пайда ийбеш къахьегаш ба Вознесеновски газобензинови завода болхлой. Цунга хьежжа дика да цар цхьайтталаглча, пятилетка кхоалаглча шера доахаш дола производственни хьокхамаш а. Укх бетта чотаглa ши эзар сома маьха продукци маьхала йоаккхаш, ши миллиони цхьа бlаь эзари кубически метр газ, 2400 тонн газови бензин арахецаш чакхбаьккхар цар январь бутт. Къахьегама овсарле лакхъяра бетта задани 9,5 процент тlеххоачаш а еш, из лакхъяра чотаглa арахийцар планал соаглa ара мел йоала товарни продукци.

Хьинаре къахьегарца белгальяьнна я Королев Анатолийи Тагчева Еленаи керте латтача участкай коллективаш.

* * *

Къаьнача фонда скважинех бизза пайда эцара тlаерзаль дукха организационно-технически мероприятеш чакхйоах, болх ца беш латтача скважинашта капитальни ремонт а еш, уж юха «дийнъо», кислотни обработкаш ю «Сунжанефть» НГДУ меньдаьттахоша. Цудухьа дезгара деша дикаглa лул цар доахаш дола къахьегама толамаш. Январь, бетта планал соаглa цар даьккхар 60 тонн мехкдаьтта, Газ яккхара пачхьалкхен план 104,7 процент кхоачаш а еш, заданел соаглa цар яьккхар 150 эзар кубически метр газ.

Уж толамаш доахача дизза дакъа лаьцад Гагиев Ульбе Бек-Хани Летников Николай Павловичи керте латтача бригадай коллективаша.

* * *

Бурувдеттараштa эшаш йола химически реагенташ ма могга дукхаглa арахецара, уж тlа-тlа дикаглa хилийтара тlаглертта къовсам лоаттабу Карабулакски химреагентий завода болхлоша. Ерригa укхаза ара мел хецаш йола продукци цхьоалаглчеи лакхерчеи категорех хьаеш я. Январь бетта планал соаглa завода коллективо арахийцай 12 эзар сома маьха товарни продукци, цу даькъе заданел соаглa цо арахийцай 37 тонн тайп - тайпара химически реагенташ.

Заводерча сменашта юкъе эггара дикаглa лоархlаш а яхье хьалха латташ а я Бутенко Сергей Федоровича куьйгалдеча «Б» яхача смена коллектив.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ДИКА ТОЛАМ БАЬККХАБ

Январь бутт дика чакхбаьккхар назрановски мехлесхоза коллективо. Товарни продукци хьаяра план 118 процент, из йоахара план 111,8 процент кхоачашьяьй. Цу толама юкъе лоархlаме дакъа дихьад коммунистически къахьегама ударникаша: станочника М. Джугутгиреева, пилорамщика С. Барзиева, хьу тедача М. Даурбекова.

Хьинаре къахьегаш чакхдаккха лерхl карара шу Назрановски РСУ болхлоша. Из ништта хургхилара тешал деш да коллектива хьалхара толамаш. Участка керттера декхар да капитальни ремонт яр. Январь бетта ремонт яра план кхоачашъяьй 102 процента. Беш боле болх дика барца, къахьегама овсарле лакха хиларца белгалбаьннаб дахчан пхьар С. Цороев, штукатураш: М. Арчакова, М. Торнева.

М. ГУРОВ.

1983 ШЕРА 11 ФЕВРАЛЕ ХЬАТlАОТТАШ ХlАРА КХОАБАЧА lАТТАГАРА ШУРА ЯККХАРАХ ЙОЛА СВОДКА.

Районаш	1983 шера	1982 шера
Наурски	5,4	4,9
Шелковской	5,2	6,2
Грозненски	5,0	4,6
Сунженски	4,7	4,1
Назрановски	4,4	5,0
Гудермесски	4,4	4,4
Шалински	4,3	4,4
Ачхой-Мартановски	4,1	2,5
Надтеречни	3,9	2,5
Урус-Мартановски	3,5	3,8
Малгобекски	3,4	3,1
Республике гlолла	4,6	4,3

ГРАЖДАНСКИ АВИАЦЕ БОЛХЛОШТА СССР ОРДЕНАШИ МЕДАЛАШИ ЯЛАРАХ ДОЛА

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума

У К А З

Пассажираши мохьаши дlа-юха кхаьхьара, халкъа боахаме авиаци лелаяра планаш кхоачашъеча, нидраш кийчъеча, керда авиационни техника караерзача толамаш дахарах совгlаташ лулда:

НОХЧ-ГlАЛГlАЯ АССР ГlОЛЛА

Ленина орден

Бекоев Заур Алексеевича — самолета командира.

Къахьегама Цlеча Байракха орден

Самсонов Юрий Андреевича — кема командира.

Халкъий Доттаглала орден

Цепелидзе Арсен Мартыновича — цеха начальника.

«Знак Почета» яха орден

Аристархов Виктор Петровича — цеха начальника.

Исаков Александр Степановича — кменщика.

Къахьегама Сийлен III степена орден

Горхалов Иса Зайндиновича — авиационни техника.

«За трудовую доблесть» яха медаль

Вагнова Людмила Макаровнна — летательни аппараташ юлачоа.

Лунева Людмила Ивановнина — радиооператора.

«За трудовое отличие» яха медаль

Ковальчук Василий Евдокимовича — автомобила водителя.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатела хьалхара заместитель В. КУЗНЕЦОВ.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1983 шу, 4 февраль.

Нн. Б. И. ЕРИНА, Н. С. ЛОСЕВНА, В. Г. СЕМЕНИКА, «НОХЧ - ГlАЛГlАЯ АССР ЮРТБОАХАМА ЗАСЛУЖЕННИ БОЛХЛО» ЯХА СИЙЛЕН ЦlИ ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-Гlалглай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума

У К А З

Юртбоахама производства даькъе доккхий гlулакхаш карагlдуваарахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-Гlалглай АССР юрта боахама заслуженни болхло» яха сийлен цlи лойла:

Ерин Борис Ильича — Грозненски авиапредприяте производственни диспетчерски служба начальника.

Лосев Николай Семеновича — Грозненски авиапредприяте авиатехника-бригадира.

Семейк Владимир Георгиевича — Грозненски авиапредприяте коллектива командира.

Нохч-Гlалглай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-Гlалглай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИН.

г. Грозный,
1983 шу, 10 февраль.

Нн. И. Д. ГРАЧА, С. М. СУЛЕЙМАНОВНА, П. Ф. ФЕДОСИМОВНА, НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-Гlалглай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума

У К А З

Авиационни транспорте дукххача шерашка беркате болх барах, планаши социалистически декхараши кхоачашдеча доккхий толамаш дахарах Нохч-Гlалглай Автономни Советски Социалистически Республика Лаккхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла:

Грач Иосиф Давыдовича — Грозненски авиапредприяте техника.

Сулейманов Султан Мовлаевича — Грозненски авиапредприяте самолета командира.

Федосимов Петр Федоровича — Грозненски авиапредприяте воккхаглволча диспетчера.

Нохч-Гlалглай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-Гlалглай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИН.

г. Грозный,
1983 шу, 10 февраль.

Нн. К. К. АЛИЕВНА, Г. А. КРУГЛИКОВНА, Г. К. ЛУГАНСКЕНА, Б. Я. ПЛЕШКОВНА, И. К. ШЕВЧЕНКОНА, «НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ТРАНСПОРТА ЗАСЛУЖЕННИ БОЛХЛО» ЯХА СИЙЛЕН ЦlИ ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-Гlалглай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума

У К А З

Авиационни транспорта даькъе доккхий гlулакхаш карагlдуваарахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-Гlалглай АССР транспорта заслуженни болхло» яха сийлен цlи лойла:

Алиев Керим Кушиевича — Грозненски авиапредприяте аккумуляторщика.

Кругликов Геннадий Антоновича — Грозненски авиапредприяте командира.

Луганский Геннадий Константиновича — Грозненски авиапредприяте слесарь-клепальщика.

Плешков Борис Яковлевича — Грозненски авиапредприяте отдела начальника.

Шевченко Илья Кузьмича — Грозненски авиапредприяте смена начальника.

Нохч-Гlалглай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-Гlалглай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИН.

г. Грозный,
1983 шу, 10 февраль.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенеш—вахаре

ДЕ ДЕЗАЧОА ДУКХАГІА ТЕРКАМ ТІАБОХИЙТ

Малгобекски йехкдаьттахой тІеххьарча шийн шера хьалхйра моттигаш йоаьаш хьабоагІа районе а республике а гІолла лаьрмача социалистически яхье.

Коллективе къахьегама овсарле лакхьяра, дисциплина чІоагІъяра хадданза организационно-массови болх беш я управлене партком. Партийни влияни чІоагІъяра производства керттерча участкашка вІашагІъехкай партийни группаш, гІулакх довзаш, инициатива йола специалисташ коммунисташ боагІ-боагІача балха моттигашка дІаниййсбаьб. Масала, пар чуухийташ йола установка вІашагІ а елла, из болх бе дІайолайолийтилга тІадиллад къонача, цхьабакъда, опыт йолаш волча коммуниста С. М. Терлоевна. Опыт йола коммунисташ М. М. Балаев, В. П. Пшеничнал, кхыбараш юкъе а боагІаш, укхаза партийни группа вІашагІъелляй.

Партком, коммунисташ оарцагІбаларах болх бе йолаенцай валажински оалаш йола № 916 йола скважина. Укхаза болх беш хиннаб опыт йола специалисташ, коммунисташ А. Д. Кокоев, Н. Н. Стариченко, Х. Г. Галаев, промысловикаш С. Б. Тебоев, М. В. Торий, И. И. Крахмаль, кхыбараш.

«Малгобекнефть» НГДУ партномо, кулгалхоша къахьегама овсарле лакхъяра, дукхагІа продукци яккхара белггала болх бой я. ТІехьтІехьагІа мехкдаьтта кІезиглуш доагІа. Цо хьахьокх йолча резервех оаха хІаьэ а бизза пайда ца эцилга. ДикагІа чакхъяха еза геолого-технически мероприятеш, тоаде деза скважинашта лаьттан кІал ремонт елга, де дезаш да кхыдола балхаш.

Мехкдаьтта дукхагІа даккхара керттера резерв я аьнна хет тхона сайца латта скважинаш болх бе йолайолийтилга, мехкдаьтта валажински залежаш промышленни разработка юкъейоалаелга. Цу гІулакха хьалхара ког баьккхаб оаха, йоккха еце а, опыт Іоаьый. Уж скважинаш тІехьа ца доахаш болх бе нолайолийтаргъяр оахь кІув дІакъоастабеш йола установка яларе. Из дош къоастадарга чІоагІа хьежаш да тхо.

Цхьаькха а цІенхаштта дола кхоачамбоацар да: бурув тохара балхаш чакхдоахача тхоаш заказчикаш хиларах тарра оаха тІахьожам ца лоаттабар. Керттерча геолога а ЦИТС а службеш айхха хьожаш яц цу дешага. Из бахьан долаш яьккха яьнна скважина шийн ханнаьха болх бе ца йолайолийташ моттигаш я управлене.

Ше ма дарра аьлча, бехктокхаме участкашка кулгалдеш бола цхьабола нах дешара боаранга, теоретически а, практически а кийчонга диллача хьалхашка латте дешаш къоистаде могаргдоацаш ба. НГДУ, чІоагІа эшаш ба лакхера образовани йола нах, разработчикаш, геологаш. ТІеххьарча хана массехк инженер хьожаваьа тхо дола, цхьабакъда, уж ихы дукха а эшаш ба. Штатни расписанех лакхера образовани йола 100 саг хила везача 40 саг мара вац. вожаш юкъера лаьрххІа образовани йолаш ба. Пенсе баха ха хьатІаьхача дукха нах ба тхо долча болх беш, царна метта дІаотта смена кийчъе еза. Бакъахьа дар «Грознефть» объединене кадраш екъача хана тхо диц ца далийтача, лакхера образовани йола специалисташ дукхагІа хьожабйча.

Парткомо де мел дезар дальдац цеховн партийни организацей хьнлар айдара. Цхьайолча хана партийни собранеша тІайца соцмаш дизза кхоачаш ца деш моттигаш я. ТІахьокам тІадиллар кхоачаш мишта ду хьажари эсала да управлене.

Хьурмати кхоми беш бийдал материалаш дІаахийтара дукха а дика а конкурсаш кхайкаьй управлене гІолла. Цу гІулакха белгтала болх а баьб. БІарча хьайицача НГДУ конкурсаш кхайкаяр бахьан долаш оаха толамаш дахарх белгалдьхад тхо объединене а мехкдаьтта промышленноста министерстве а гІолла. Цунца цхьана из дош тахка а тохкаш, де дезар дац цхьайолча цехашка. Укхаза уйла е хІама да цеховн партийни организацешта а парткома а. ДикагІа пайда эца беза производства чурча резервах, хьурмати кхоми беш материалаш, энергоресурсаш дІаухийтилга кІоаргагІа Іомаде деза.

Укх шера доккхий а бехктокхаме я дешаш латт коллективана хьалхашка. Уж кхоачашдара болхлоша эшаш дола къахьегама а вахара а хьалеш вІаштІехьдаха деза. Эггара хьалха де дезаш дар да наха чубаха фусамаш хьалъелга. Из проблема къоастаяра балхаш дальд оаха. Подрядни хьисапе вІаштІара даь массехк кІа хьалдаьд. Цу гІулакхо дикка лаьтІъяьй квартирашка хьежачар аргІа. Цунца цхьана хІаьэ а дукха ба квартираш эшаш бола мехкдаьттахой.

Цхьабакъда, подрядни хьисапе тІеххьарча хана тхона цІенош хьалдела ецад.

Боахама хьисапе шин квартира йола цхьа цІа шера хьалде мара тха тхоай вІаштІехьадалай. Цу гІулакхо фусамни проблема къоастаергъяц. Нах чубаха цІеноаш хьалдара тхоашта новкъостал делга чІоагІа дех оаха лакхегІа латтача организацешка.

Москверча хьалха латтача коллективай инициатива хьал а лаьца, къахьегамеи производственни дисциплина чІоагІъяра тІехьа вай мехка чІоагІа къовсам латт. Цу дешашта хадданза теркам тІа лоаттабу «Малгобекнефть» НГДУ партномо а. ТІеххьарча шин шера управлене белггала лоховннад кадраш хувцилга. Ишта къахьегама а производственни а дисциплина телхаяь моттигаш а кІезигагІа я. Массехк цех я тха балхара нах дІа ца бувлаш, къахьегама дисциплина лакха йолаш. ХІаьта а хІаьачул тІехьагІа де дезаш а дукха да. ХІана а болаш ба тІехдаьникха малараш меларащ, дисциплина телхаераш, беррига а низ тІа а бохийташ, къа ца хьегараш. Царца машар а боацаш, къовсам лоаттабелга хьадийхар управлене хиннача болхлой собранешка. Из айп тхоай коллектива юкъе хургдоацаш дІадоаккхилга шийн керттера деккар лоархІ НГДУ партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша.

Къахьегама, производственни дисциплина чІоагІъяра дикка аьнни ец а тха экономически образовани системанна, коммунистически къахьегама школаш. Уж тха управлене 27 я, цар 500 совгІа саг вІашагІтох.

Дукхача пропагандисташа вахарца айхха бувлам а болаш, коллективана хьалхашка латтача декхарех хоадам болаш дувцаш чакхйоах занятеш. Цу тайпара бола пропагандисташ ба: Т. Д. Лебедева, Л. М. Лесничий, М. Т. Гетагажев, И. И. Крахмаль, В. Н. Левшин, О. А. Валаев, кхыбараш.

Хьагуча бесса, карарча шера къоастае езаш дукха проблемаш латт тха коллективана хьалхашка. Царех керттера йола цаІ мехкдаьтта доаккхилга алсамдаккхар а йолаш. Дукхача къамех латта тха коллектив хьалхашка латта уж декхараш кхоачашдара беррига а шийн низ тІа а бохийташ къахьегаоврцагІйоаккхарга оаха.

Ф. АЛБОГАЧИЕВА,
«Малгобекнефть» НГДУ партнома секретарь.

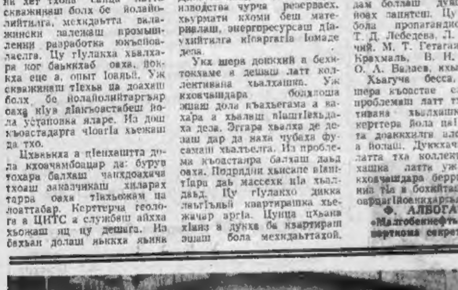

Московски область. ХІара шера 800 тонн совгІа продукци торговн сете дІаухийт шампиньонаш яха грибаш кхеяра бокъонца йола «конвейер» болх беш йолча «Московский» совхоз - комбинато.

1.1 гектар йолча моттиге хьалъяьй хІанзарча тайпара компрессораши холодильни установкаши, кондиционераш йолаш йола комплекс. Грибаш хьалкхею 28 камере. Технологически процесс еррига а автоматизаци яь я.

Укх шера «Московский» совхозе комбинате хьалъе йолаергъя йиъ гектара тІа шампиньонаш хьалкхееш хургйола керда комплекс.

Сурта тІа: цхьан камера чура грибаш чуэцача хана.

Н. АКИМОВЕИ.
А. СЕМЕХИНЕИ сурт.
ТАСС фотохроника.

КХОАНА-АЭРОФЛОТА 60 ШУ

ЛЕНИНГРАД. **Октябрьски** Революце орден лелаю «Пулково» яха аэропорт — мехка Аэрофлота системе йоккхагІъярех цаІ я. Вай мехкарча 170 городацеи доазол арохьарча 20 паччахьалкхенцеи бувлам лоаттабеча городера фегарча линешка гІолла цхьацаІолча деношка 18 эзар совгІа пассажир дІавода.

Еррнгсоюзни социалистически яхье Ленинградски вІашагІтехача авиаотряда коллективо ниъа санна дуккхаза а яьхай хьалхара моттигаш. цуна тыйнахй СССР граждански авиаце Министерствай отрасла профсоюза ЦК-ай карага кара тела Це Байрахк.

ЦхьайтталагІча пятилетке «ИЛ-86» яха аэробус карасзае езаш, «Пулково» яхача аэропортера 16 миллион совгІа пассажир дІавига, 310 эзар тонн почтеи мовкъаши дІадахьа дезаш ба ленинградски авиатораш.

СУРТА ТІА: (аьрдехьара аьттехьа): экипажа командир Ю. С. Стешенко, шоллагІа пилот П. А. Григорьев, штурман В. М. Менщун, бортинженер В. А. Серов.

М. БЛОХИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ЭГГАРА СИХАГІА ЛЕЛА ТРАНСПОРТ

Дунен тІарча цхьаькха мехка вайцита санна дукха пайда эцац граждански авиацех. Вай экономика цхьаккха дакъа дац Аэрофлотаца бувзам боацаш. Самолеташцеи вертолеташцеи вІара шера дІа-хьа кхухь кхо миллион тонн гарга почтеи мовкъаши, фега гІолла обработка ю 90 миллион гектар кхаьтта. Авиаце новкъостал ца вІашагІъехх конструкцеш, еха газен мехкдаьттан проводаш.

1923 шера 13 феврале СССР-е чІоагІйир граждански авиацена йола Совет. Къахьегамеи оборонаи Совето чІоагІъяь йола фецара линеш кхаь шера дегІанхуълара лаьрхІа итай кхоачашъе йолаелар из. Иштта дІадоаладелар граждански авиаци дегІаахар. Кердача тайпара йола транспорт массанена еза а елар, хьал я лаьцар. Эзараш болча энтузиасташа гІо дир цуяна по хьалхара тІа боаккхача хана. Цу хана дена тІа-тІа дегІаухаш, тамашийна хІамаш карагІдувлаш хьаенай вай мехкара граждански авиаци. Дукхача шерашка ІоаьчІа опытах пайда баьлар Сийлахь-боккха Даймехка тІом хьайнача хана а.

ТІом хьайнача хьалхарча деношка а Грозненски авиатораш юкъебахар Къаьсттача Къулбаседа-Кавказа авиагруппана. 1942 шера цунах хьахкир ГВФ тьалхарча юкъыгах 8-гІеи тІакха 23-гІеи йола къаьстта авиаполк. Фаьисташ хІалакбеш бохабеча из авиаполк дакъа лоацаш хилар Къулбаседа Кавказа, Курски дуге, Киев, Западни Украина мукъайоаккхача, Корсунь-Шевченковски Сандомирски плацдармаш бахьан долаш лаьттача тІемашка, Берлин хьайоаккхачеи Прага мукъайоаккхачеи.

Къаьстта йолча авиаполкана елар Александр Невске, Богдан Хмельницке орденаш. ТІем тІа денал а къонахчал а гойтарах 1033 сага елар орденаши медалаши. Царна юкъе ва Грозненски пилот Г. В. Абушкевич. А. С. Шорников керте латтача ЛИ-2 яхача самолета экипажо ІалаЬмате халача хьалашна моастагІчун тІом юкъера кхьаьккхар Югославски халкъа-кортамукъалеи эскара штаб. Экипажа беррига членашта къонахчали турпалали гойтарах Югославе Халкъа Турпал яхеи Советски Союза Турпал яхеи сий дола цІераш елар. Царна юкъе вар тІом хьалехьа Грозненски аэропорта учебни эскадрилье летчик-инструктор хинна пилот Калинкин Борис.

ТІом чакхбаьнначул тІехьагІарча шерашка грозненски авиатораша дІаходиккар шоай бокхагІолча новкъостий-фронтовикий дика гІуллакхаш. Бурувдеттарашта оборудовани дІанхухьача тІехдика къахьегам хьалра белгалбаьлар пилот Т. Н. Сегида, авиатехник А. В. Михайлов.

1959 шера вай республикерча фецарча транспортаца воркІ бетта дІа-юха кигар 135 эзар пассажир. ХІанзарча ханага дилача йоккха цифра яц из. Хоаш ма хиллара, вай аэропортера еш хиннар 8—9 рейс мара яцар. Авиаотрядо керттера деш хиннараш авиационно-химически балхаш дар. Республикерча ахархоша дикача оагІораьа хьоахаеш вар пилот В. Г. Семеняк (хІана летни отряда командир), хІана бокхагІола диспетчераш бола Л. К. Капица, П. Ф. Федосимов.

БархІагІча пятилетка шерашка авиаотряде хьалхар чІоагІа барт-цхьоагІо йола дукхача къамий нахах латташ йола коллектива. Укхаза къахьегаш бар эрсий А. Злобрев, Ю. Воскобойников, украинцаш И. Матвеенко, Г. Василенко, татарин Р. Шарафутдинов, грек В. Шалдырван, хІира З. Викоев, ногІо Э. Ханнмов, гІалгІа И. Гайсанов.

ИйслагІча пятилетке аэропорта коллективе баьхкар дукха къона авиатораш. Комсомольско-кагирхой экипажашта дика бола беш хиларца белгалбаьлар хІана летни отряда командира заместитель вола В. Бабаснин, хІана ТУ-154 командир вола Л. Меньшиков, вай Нохч-ГІалгІайчие эггара хьалхарчерца «Пятилетка къона гвардеец» яха ВЛКСМ ЦК знак енна Г. Северов, кхыбараш.

1972 шера дена г. Грозне хьатІайе йолаелар реактивни самолеташ. Кастта Грозне хьалъе йолаелар керда аэропорт. 1978 шера Грозненски аэропорте хьаьха йолаелар ТУ-154 яха самолеташ. Хьаййллар Грозный — Ашхабад — Алма-Ата яха авиалини. 1975 шера Нохч-ГІалгІайчен столицера вай мехкарча 11—13 городе мара ваха йиш хиннаеце, хІанз 40 гаргга йолча городе йолх самолеташ вай аэропортера.

Вай мехка а республика а юбилеяй сийна лаьрхача социалистически яхье а баьна дика толамаш даьхар дІадахача шера Аэропорта болхлоша. Цу яхье хьалха латташ чакхъяьлар Бикоев Заур Алексеевича кулгалдеча АН-2 экипаж. Соахка июль бетта рапорт делар цо пятилетка хьалхарча шин шера задани кхоачашъярах. Ишта шин шера задани кхоачашъярах рапорт делар авиатехникаша А. А. Евлоева, В. Г. Арустамова, В. И. Васильевас. Доккхий къахьегама толамаш доахаш болх бир А. И. Махов, В. А. Успенский керте латтача экипажаша, диспетчераша В. В. Усова, М. Д. Хачияна, В. Капитонова, инженера В. П. Литвинова, кхыбар.

Нохч-ГІалгІайчен автономе 60 шу, шоай лоІамагІа нохчийн гІалгІайн Россеца юкъебаха 200 шу дузача юбилеяй сийна лаьрхача республикански яхье а авиапредприяте коллективо дика котало яьккхар. Аэрофлоте дукхача шерашка хьнаре къахьегарах Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьярча Совета Президиума Сийлен грамота елар ТУ-134 командира Цамалаидзе Арсен Мартыновича, самолетий радиооборудоване бокхагІволча инженера Евдокимов Вячеслав Петровича. Полетий кулгалхочо Коваленко Николай Васильевича еннай «НГІАССР транспорта заслуженни болхло» яха сийлен цІи.

ЙоагІача графикагІа самолеташ лелийтара, уж лелача кхерамзе хилийтара, пассажирашта культурно гІулакх дара даьнъе доккхий декхараш хьалхашка латт тхона. Уж толаме кхоачашдара КПСС ЦК ноябрьски (1982 шера) Пленума решенеш ларде а дувцаш, оаха лерхІ хІара участке овсаре къахьега, хІаранегара доаггІаш дар хьа а дехаш, кийслуча кхоачамбоацарашца ПІенхаштта къовсам лоаттабе.

А. БУГАЕВ,
Грозненски авиапредприяте партнома секретарь.

ЛАЬРХІАР КХОАЧАШДЕШ ХЬАБОАГІА

ЦхьайтталагІча пятилетка кхаьаьш толаме кхоачашъяра къахьегама вахте латтача республикана тайп-тайпарча предприятей, организацей, управленей, совхозий а колхозий а коллективашка, гІишлош еш шерагІа ярхаш латт «ХІара балха дийнахьа тІехдика дисциплинех хьадер дукхагІен хилийта!» яхача девизагІа йола социалистически яхь.

Пятилетка йолаелча дена нийсденна гІалаташ дІа а доахаш хьанарча къахьегамна карара шу белгалданкха лаьрхІаш ба республикан къахьегамхой. Цу гІулакха хІакое а тешаме лард йоллаш боахк уж. Цох дувц редакце укх деношка ухача кисьмоша.

КПСС XXVI-ча съезда, КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума решенеш кхоачашъеча Ножай-Юрта района Калинина цІерагІча колхоза къахьегамхоша юртбоахама продукци кийчъярах дуйц колхозхочо **Мавиев Ширвани**. Дика гІулакхаш карагІдувл коммунист Алиев Хьумайд керте латтача № 1 йолча бригада коллективана. 19-ча ноябре кхоачашъяьй цо шера план. хІаьта хІанз чуйнна къахьегаш ба уж карарча шера хургболча хьувнъама лард йоллаш. Лаьтта хьаьнду органически а минеральни а удобренеш а тувсаш.

— КІеж а еттаи «Іаьржа дошув» луш йола скважинаш къаьстта кІезига я вай, хІаьта къаьнарча фонда тІехкІоарга насосни 125 скважина я вай цехе никтъела мара мехкдаьтта хьа ца луш, аьлар укх деношка «Старогрозненефть» НГДУ мехкдаьтта доахача кхоалагІча цеха цІеча уголоке ше политинформаци еча хана политинформатора В. Шевченкос, — яхаш язду газета штате воацача корреспондента **А. Тищенкос**. Царга хьожаш а доагІаш дола доал деш а хила беза болхлой.

Шоай балхах уж дог лазаш хилар хьахьокх цар доахача толамаша. ДІадахача шера 42 геолого-технически мероприяти чакхъяьккхай, призабойни зонашта обработка ярах холуш тІаккхийттад скважинаша лу мехкдаьтта.

Къаьнача фонда скважинаш чура дукхагІа мехкдаьтта даьккхачарна юкъе ба операторaш Поморин Иван, Атабаев Ваха, Уциев Максут, Черницкая Валентина. Болхлой сий лакха а лоаттадеш къахьегаш ба коммунисташ Климонов Анатолий, Вагаев Салман. ЧуприновгІар Сергейи Викторн, кхыбараш.

СССР хьаьь 60 шу дузацІей деадеча хана «Правда Бурятии» яхача газето хетальяр шийн цхьа оагІув советски Нохч-ГІалгІайчена. Цу тІа газето дийцар Советски Іаьдал эттача шерашка шун лоаман мохк дегІаахарах, экономике, культуре, искусстве карагІдийнарех, — яхаш дувц ше яйтача заметка тІа цу газета болхлочо **М. Смирновс**. Бурятe къахьегамхоша хозяеташ йийшар вожарашка йолча автономни республика къахьегамхошта карагІдийнарех дувцаш хиина материалаш.

Вежарашка йолча махкашна шерагара шу ме доала дукхагІа экскурсеш ю советски наха. Дика вІаштІехьдаьнкхад из гІулакх вай республике а.

Дукхьал дІадахача цхьан шера 1000 совгІа къахьегамхо хиннав вай республикера доазол дехьарча социалистически мехкашка салоІаш, — яхаш язду газета штате воацача корреспондента **Я. Буйкенов**. Цига царна ийзар къьча ньамий культура, искусстве, архитектура, наьха традицеши обычеши, экскурсеш йир городашка, юрташка.

— Дукха гІишлош хьалъю ПМК-105 чуйоагІача шоллагІча участка коллективо. ДІадахача шера Маяковске цІерагІча городоке № 250 йола бІарчча квартал хьалъяьнний. «Грознефть» объединене къахьегамхошта лаьрхІа хьалдаьд керда доккхий цІеноШ, 248 болхлочов лаьрхІа общежити, 280 моттиг йола берий комбинат, 60 сага лаьрхІа баьн, — яхаш язду цу участка каменщика **Боков Іийсас**. — ХІанз оаха хьалъе йолаьй № 249 йола квартал. Хьалдеш латт 110 а 88 а квартира йола цІеноШ, ден-бус 480 саг тІаоаргвола берий поликлиника. Дукха да де деза балхаш, баьнда, гІишлонхой дог тийша ба шоай декхараш массаза а санна кхоачашдергхьларах.

ДІадахача юбилейни шера плани тІаййца хинна социалистически декхараши толаме кхоачашдаьа тха гІишлоогъераша, — яхаш язду «Грозтрубопроводстрой» треста ПТО инженера Оздоева Марема. Еррнгсоюзни социалистически яхье треста коллективо даьхача толамий махбеш гІишлонхошта еннай КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела ЦІе байрахк. Треста подразделенешта юкъе дикагІчарех лоархІаш я В. Горошинский керте латта № 3 йола СМУ. Къаьстта белгалданкха деза укх управлене гІишлонхоша пятилетка шин шера план ноябрь бетта кхоачашъяь хилар. ХІанз цар къахьегама календара тІа дІайолаеннай карарча шера шоллагІа квартал. Укхаза хьаьнала къахьегаш я шера шин миллион гаргга сом мах бола гІишлон балхаш дав И. Петриков, Г. Дудин, В. Шульга, А. Полякой керте латта бригадаш. ХІаьта пятилетка кхоалагІча шера чотагІа 23-ча сентябре дена къахьегаш я треста 12 комплексни бригадай коллективаш.

Цар дош деннад бІарчча пятилетка диъ шера кхоачашъе.

Планаши даьдаьннораши

КХАШТА ЙОЛА КЕРДА МАШИНАШ: МИШТА ХУРГЬЯ УЖ?

1990 шерага кхаччалца йолча юкъа лаьрхІача СССР Кхачан программагІа лаьрхІа да баьдовгІаш лелаяра, хьайбаш леладера, довзъяр кийчдара йолча тракторий, комбайний, машиний, оборудоване технически боарам, дикал, къаьстта тешаме хилар хаддаьза лакхде. АПН корреспондентака, Сасоров Дмитрова ше къамаьл дёш, уж дехараш мишта кхоачашду дувц СССР тракторни юртбоахамеи машиностроене министра заместитель Шабанов Владимира.

— Эггара хьалхара советски трактор араьлар Ленинградерча «Красный путиловец» яхача завода коа нахарех 1924 шера 1 мас. Цунгара дІадоладелар вай мехка тракторни юртбоахамеи машинаш хьаелга.

Тахан тха даькъа чуйоагІа геттара духь-духьача профилах йола 200 гаргга завод. Царех 18 заводи производственни объединени я трактораши моторaши арахецаш, 42 заводо — юртбоахама машинаш, 46 — оатхалаши узлаши. Заготовкаш, инструменташ, технологически оборудовани арахецаш а я предприятеш. 1981 шера тха даькъо еннай юрта боахама 304,5 эзар трактор, 104,6 эзар ялат туэца, 10,2 эзар гаргта коартолаш хьайоаха, 8,6 эзар свекла чуэца, 1,2 эзар хьажкІаш хьайоаха, 9,6 эзар боамби чуэца комбайн, 10 эзар догІан хьисаве хий детта машин, 170,6 эзар нух, 178 эзар культиватор, 181,2 эзар сеялка, кхыйола техника. ХІанз укх сехьате производстве я тракторий 24 моделе 232 духь-духьа юртбоахама машини.

— Тахан Советски Союзо лоаттаю кхыча мехкашта лаьтта ахаргара деиз хьувкъам чуэцарген транспортировка ярген кхаччалца дола деррига тайпаех дола балхаш деш йола 300 совгІача тайпара йола машинаши оруцеши. Дунен 80 мехка кхашка, фермашка, гІишлош еча пайдаш тІа болх беш я бІаьнэзараш йола советски тракторaш, комбайнаш, кхыйола юртбоахама машинаш. Хетаргахьа, довзол дехаe советски техника чІоагІа хьаштдолаш хилара бахьанех аийса дувц ангалчанина Брюс Джо Бенсона: «Беларусь» яха «тракторaш — чІоагІен тешамен машинаш, царга молагІа балхаш дулу, кхыча марнех йолча машинел эшашатІа а доацаш, хІаьта цхьаза царел тІех а йоаль». ХІаьта цхьаьдта а: «Аз кхыча махках йола трактор ехкар, «Беларусь» эцара», — хоам бу Францерча В. Руссела.

— Уж дега тоам беш отзываш я. Цхьабакъда, ала дезаш да, вай хестадаь ца Іеш, вайна цІенхашттара критика а ю аьнна. Мишта из критика? Мишта кхетаю вай из?

Сона хетачох, СССР Кхачан программа кхоачашъяра эша эггара лоархІамегІа дола хьал лакха эффективность йолча техникаца Іалашъяра кІийлен тІа юртбоахама производства Іилма технически боарам чІоагІа лакхбар да.

Таханарча дийнахьа дукха лоархІаме балхаш даьл тракторни юртбоахамеи машиностроени дегІайоалаяра. Цо йиш хилийтай юртбоахама къахьегам энергеца Іалашбар кхоаза совгІа лакхде. Цунца цхьан ала деза, дукха машинаши оборудовани вайна ма хеттара яц аьнна. Овлангара лакхье еза вай техника дикали технически боарами, дукхагІа доаттае еза юрта боахама машинаши оборудовании, совъяккха еза юртбоахама производствайа комплексни механизаци яь яккхара йола номенклатура набораге а дукхалга а диллача. Де дезар да къаьст къаьста йола машинаш хьаяргара кІийлея тІарча а гІонна долча а балхашта комплексни механизаци елга, юртбоахама продукци йовлага максимально кІезиглерга дола индустриальни технологи юкъехьолга Іалашдергдола системаш, машиний комплекташ, технологически линеш хьаярга довлар.

Де дезаш да 600 тайпал кІезигагІа йоацача кердачен модернизированни техника разработка яра производстве кареерзайри. ХІаьта из деррига дё деза вай 1990 шу тІакхачалехьа.

— Конструкторски бюраш геттара боккха ба, хІаьта цул совгІа машинаш арахецалга вІаштІехьдаккха а из деий. Сево гІо дир дот даьх оаш?

— Эггара хьалха тхоай доалахьарча промышленносто. Тхона лоархІаме гІо ду кхыча министерстваша а. Дукха хІамаш ду оаха шин оагІонна а дукхача оагІошта а юкъе кхыча социалистически мехкашца цхьан гІулакхаш а леладеш. Къаьстта белгалбаьккха безам ба са 1965 шера хьаль хІаьэ деррига мехкаша цхьан гІулакхаш леладеш йола а «Агромаш» яха дунен халкъашта юкъера общество.

Цхьана гІулакхаш леладелга чакхдоаккх керда техника хьаяр, цун производство вІаштІехьаяккхар. эшараш вІаши лоаттадар, къамий юртбоахама машиностроене оптимальни структурана формировани яр санна долча лостамегІа. Иштта, СЭВ членаш долча мехкий специалисташа цхьан творчески гІулакхаш а леладеш хьаьй башха совгІа эшашагІа йоацаш 40 кердача тайпах йола машинин оборудовании. Царна юкъе я шенар доакха свекла чуэцара йола КС-6 а БМ-6 а яхача ях ряд йолча машиний комплексе, томаташ чуэцара йола (СКТ-2), комсаш чуэца (КГ-1, КГ-2) шеш-шегІа лела комбайнаш, нарсашта, томаташта, соме гІулакх дара а чакхбахара а йола машинаш.

Социалистически мехкий специалисташа хьаьй томаташ, кабуц, морковкаш, хохаш, комсаш чуэцара а дІахо уж чакхъяхара а йола хьалхара машинаш. Хьеш я баьнвдаарнй гІ геттара боарамагІа тоссаш йола сеялкаш, кочанни, бос бола брюссельски кабуц, хохаш, нарсаш, сибаз, кхеш, баьццара горох чуэцара йола комбайнаш, шампиньонаш промышленно кхеяра йола установкаш. Кхетадеш да, помидораш, сом, сибаз, комсаш лелара прогрессивни технологи оттаярея юкъейхваре балхаш дІахо деш латтаи хилар. Овсарле лакха йолаш я керда технологи. Ард вай, томаташи комсаши чуэцача цхьан комбайно 100 болхлочо бергбола болх бу. ХІаьта баьццара горошек чуэцаа комбайно 50 болхлочо бер бу.

— ЮкъатІагІоргда вай тракторашта. Мишта хургда цар гІулакхаш дІахо додача хана?

— Вай къамаьл тракторашкаре дІадоладелар. ХІаьта из наиса а дар. хІана аьлча трактор я юрта боахаме керттера мукь оза низ. Амма кхыйола юрта боахама машинаш ца хуле трактора хІама дулургдац. Дукхьала доагор доагадела мара. Белгала цудухьа да 1990 шерата кхаччалца йолча хана оттадеча планаш тІа энергеца Іалашъяь тракторaши царна лаьрхІа йолча производительни юртбоахама машиний набори хьаяра курс лаьца хилар. Дувцар да машиний оборудовани дикал овлангара лакхъяр, уж юрта боахама йоагІача номенклатурагІен эшача боарамеи лоаттаяр.

— ХІаьта е йиш сий-тоа шу иоложенешта лоацача форме яь а конкретизаци е?

— КертагІданкха безам ба са, универсальни лаьтта оахача трактора йода материал, цхьан говра низага йодар 32—45 килограммага, хІаьта гусенични чунга йодар 42—45 килограммага кІеззиге кІезиглерг хилар (хІанзари хьоахамаш хьалхарчунга бодар 42—45 кг) говра низ, шоллагІчунга бодар 62—80 кг говра низ). КІезигагІа дІаухарга доагори даьттен.

Юрта боахаме цхьан балхахочов кхоача энергетически низалий тІадетталурга 48 — 50 говра низага кхоачаш, хІанзарча 35,6 говра низа метта. Дукхьала цо йиш хулийтаргья юртбоахама производства сферерча нахах башха совгІа эшашагІа воацаш 700 эзар саг мукъавакха.

Керда техника чуяр бахьан долаш трактор тІа, ялат чуэцачен гега чуэцачен комбайнаш тІа механизатора дийнахьа бу болх 18—20 процент дукхагІа хургба, боамбин свеклан чуэцача — 28—30 процент, коартолаш чуэцача, силос йоллаче, доакъар кийчдеча машинаш тІа — 20—22 процент.

Сона хетачох, лаьрххІа дувца дезаш дац кердача техника цхьадолча башха лоархІаме доацача технически дешаш. Вуконцаша кхьачача керттердар-и эггара чІоагІагІа денал гойташ йола инженера е конструктора верта чу еа уйла мичай, лоархІаме да кердача техника тІеххьара йургдар.

(АПН).

Литературни оагIув

[illegible]

Комсомольца дог

1980 шера ший сийлахьча Даьхен патриотически декхар кхоачаш а деш венача, МагIалбика района Нови-Редантерча комсомольца Льянов Мусайна хетальча праждара дакъа.

СССР Лаьакхьарча Совета Президиума Указах М. Г. Льянова хьоалый ЦIеча Седкъа орден.

Цу Билетах тIем тIа
Чакхдаьннадац даш,
Бакъда, цох а але
ДоагIа сийлен дош.
Даш чакхдаьнначунна
Юкхе, юкъ а йоацаш,
Iодиллад музее,
Из билет пергдоацаш.
Цо хьегойт-кх шаьре,
Из ва дийна теш:
Машар болча хане а
Турпалаш ма эш.
Сурта тIара сабар
Дола кIант хьакьеж,
МалагIа уйла хиннай
Цун тIеххьара, лаш.
— Аз сай декхар тахан
Дизза кхоачашдаьд,
Аз сай вахар кхезаьча
Даьхен хетадаьд.
Цу уйланца цIаьхха
Iовожача хана,
Дуьхьалъена хила мег
Ший хьамсара нана.
Дуьхьалъена хила мег
Из ший къаьна да,
Е йоI ше къоастаь,
Мерза ваха ка.
Фу хиннад цун дег чу!
ХIанз из сага хац,
Цу хеттара цIаккха
Сага жоп дургдац.
Из дIавахав дагашта
Чов я, баьккха кIоаг,
Комсомольски билет
Ала санна доаг.
Цун из сий ца доадеш
Лаладаьд цо из,
Цун из сий ца доадеш
Вала кхийнаб низ.
Хозад сона моцагIа:
— Турпал малхавоал, —
Цунца цхьана сигале
Седкъа хьалбоал.
Турпалца из цхьана
Малха баха хов,
Турпал Iовжача,
Лир дIадаха бов.
Бакъда, Мусай седкъа
Боаргбоацаш хилар.
Комсомола седкъашка
Дахаргда цун лир.
Хийла хезад сона:
— Хьалха хьенар яц
ХIинзара тIехьа, цунна
ГIулакхаш гуш дац.
Со кийча ва майрра
Ала: — Из бакъдац,
Тахanара тIехье
ВIалла эсала яц.
Эсала йолчох, алал,
ВIалла тара дий,
Тюмене цар дотта
ЦIанош, дулла хий?
Цар кулгаш да хьаьр
БАМ а Уренгой а,
Цар гIулакхаш гуш да
КIаьзига уйла йойла.
Тахanара тIехье.
Ецай наб ца еш,
Денна, буссе машар,
Сетам лорабеш!
Муса а вер царех
Цо дIадаьпар вахар,
Сигалара малх
Хьожаргболаш ваха.
Цун Билетах тIем тIа
Чакхдаьннадац даш,
Бакъда, цох а але
ДоагIа сийлен дош.
Даш чакхдаьнначунна
Юкхе, юкъ а йоацаш,
Iодиллад музее,
Из билет пергдоацаш.
Цо хьегойт-кх шаьре,
Из ва дийна теш:
Машар болча хане а
Турпалаш ма эш.

Эрсий метталера вьккхар С. АРЧАКОВ.

ДЗАУРОВА Асмаl

Фу хов сона

Фу хов сона! Хеу се беьде,
Безам-м ба дукхха а хе.
Лов вахара догамаш де,
Кхеде беркатех дувхьа кхе.

Доагоргдоацаш молха ело,
Сай тIаьрчокхе дуне лаца,
Чухоргдоацаш гIайгIа-бало,
Мал як вошийн овлаш еча.

Нийсса латта, Iо ца йожаш,
ГIоза яха, дог ца кхардаш,
ШолгIар хила — накъост
вожаш,
Лорош яха сийрда ларде...

Фу хов сона! Са хет беьде,
Безам-м ба дукхха а ка,
Лов вахара догамаш де,
Кхеде беркатех дувхьа кха.

Вахара оагIув цабожийташ,
тола,
Сай бола низ
дуьхьалбоакхаргбар.
Цатоама бергаш
хьаьегарца тадаш,
Хьада марз, шод бахь, аз
хоттаргбар.

Сигале хьал, а лаьтта Iо
а йоацаш,
Фа мукъагI йисача —
доацаш да,
Бессача бала доадоахилге
овнеш,
Моргордарий хьона тешаз
Iа!

Йоргьар со тIенкха е
сийрдача уйлах,
Уйлех бал бIоегIа аз
боттаргбар.
Долаш мо сайна, адамаш,
шо гонахь,
Шун сий деш, йоI хинна
оттаргьяр.

Дика де тахан фо мукъаг
со йоацаш,
Гонахь шо долаш, лувцаш
оаш хьал.
Дусе шоаш, нагахь, гIулеца
дIа ца кхоачаш,
Даш шоана, бинилга шун
йоI мал.

Короргдарий...

Маьлха лир Iеърждаш, бале
тIа е бесса,
Ховдабаш, хьай дага нилой
марз,
ДаьттIача дага кхалха
баргал тоха
Йисача, тоха короргдарий
гераI

Кепатоза стизаш кийчъяр ва ПЛИЕВ Махьмад-Саiид.

БУЗУРТАНОВА Мовлатхан

* * *

Нанна сердал йоацаш,
Белгалеаьнна воацаш.
Кхомбаш воацаш,
Хьурмат доацаш.
Хьо ма хилаьаь.
Дог цIена долаш,
Тешама волаш,
Бiезача хIамах,
Хьон йоагIаш,
Дика-во деча,
Сага дог хоаш,
Къахетаме волаш,
Курал-сонтал,
Дог тIа йоацаш,
Тешама, тешама,
Виэзе къонах волаш
хилалаь.

[illegible]

ТIЕХХЬАРА ГУСАР

Яндиев Жамалда дегаезаь.

Къона ва цох але йиш яцар,
Из къоанал гарга юташ
вацар,
Новкъа да яра ца луш цох
къестар, —
Гусарех тIеххьара вай гусар.
Лоймашта юккъеда диллена
Наькъа тахнагах вай
дIавахар,
Цхьа цу новкъа маьрре
гIабоахаш
Дунен тIа ваха ваьле из вар.
Вонавар ца йоаза шо мел
вах,
Ца йоаза хIоалигал е
доастамал,
Хьалоаза даим
сакъердамах,
Йовржаш гоннашка из
гIоаза.

Из ше мо кулар даим кура,
Цо декадаш хинна цуи
илли,
СовгIат мо уж дехьаш
из гора,
Хьайметтал гIозйоаза
сигаленаш.
Даим гуш вар из дика
вагIаш,
Керашца сиган тиъамаш
ухар.
Из вайча дIаводаш,
е воагIаш,
Адамаш даггара гIадъухар.
Гой, хIанз дIаваьлар из,
дIавахар, —
Гусарех тIеххьара вай
гусар,
Къона ва але йиш цох яцар,
Из къоанал гарга юташ

Хьамсарчу цу доамех
дIакъесташ,
Ший тIеххьарча новкъа из
ваьлча, —
Кердаш хозар сигала декаш,
Цунцара къестилга ца
лоалуш.
Гаьний хьаьш, бIаргех хий
санна
Iолагар, Iолагар цу лаьтта...
Ма хала, ма новкъе да вайна
ТIеххьарча гусарех вовш
къестар.

Эрсий метталера вьккхар А. ВЕДЗИЖЕВ.

ПЛИЕВА Дабихан

ЗIамсаген йиIийи къамаьл

Йодаш,
ЙоагIаш
Уллув эвлаш,
Йола сога, йоах.
Сога йоагIа
Ираз да хьа, йоах.
Болх ца байташ
Сувнал хоаль, йоагIаргьа
аз, йоах.

Водаш, воагIаш
Сона уллув хургьа хьо, йоах.
Модин хIемаш ийе,
Сона хоаргда, йоах.
ЯгIац, яхаш дезе дешаш
Iа ма детта, йоах.
Къоначa дага човнаш
Сона ма е, йоах.
Хьога ена ираз,
Из со дезаш яц.
Болх ца беш
Сувнал ягIа Iема яц.
Хьона уллув леле
Со мукъе яц
Модин зIамаш йийза
Сетте сона вац.
Сона уллув эвлеш,
Никъ ца бекхар дах.
Йола сога, яхаш,
Дехар ца дар дах.
Со ярга хьежаш
Ха, ца йоаар дах.
ХьайгIа йоагIар нийце,
Новкъа велар дах.

Нана

Наб са доацаш, бийсаш,
йоагIу
Со баьхен Iа хало вьй.
Хьай иллешца лоацаш
доагIа,
Са дайнчен ага тернадаьд.
Топпар ий тIа, ага йисте,
Сатийна Iе ледийIад.
Небарга яха, елакъежаш.

Аз беча узамашка
Ираз долаш, со хилийта
Хьай, декхар Iе
кхоачашдаьд.
Са гIайгIа, боле соца
декъаш,
Са вахар Iе ираза даьд.
Ираз дена, со елаш хилча,
Соца елаш хьо хиннай,
Лазар кхийтта со моьлзара
хилча,
Дог лазаш Iе, гIайгIа хьай.
Алал сога, Iе мел енна
Йоахал, са хьамсара нана,
Могаргдий сона юхаекха
КIайча малха йоаккхача
хана?

УГУРЧИЕВ Ахмат-Гири

ДагадоагIа сона

Берзо дIахьергаь,
зарцахьа лела,
Шера дагадоагIа сайга
яха.
Вошас, ший ибот хьалкашка
дилла,
Аллелаш Iомадеш сайна
хийха.
ДагадоагIа сона, Iа деча
коа тIа,
Йиш лекаш зуьгIилгах
мух чувьййоаз.
Шейзача шелало корий
бIаргаш тIа,
Хозача сурташца ший
догам дах.

ДагадоагIа сона ланаш а
декхаш,
Муlе из меркъага шо тIа
уьттеаь.
Лакхача шуьгIара
соалозаш лехкаш:
— ШоргагIа, — яхаш, са
чухеаь.

Тахан мо дагадоагIа,
бIаьсти хьаьлча,
Бийсен тхо гоараш йоаммо
кха.
Цхьан кIаьнна, — кIозанга
тхол воккхагIа волча,—
Уизарча фаьлгашка со
дIакхилье.

ДагадоагIа гуйре эна
хьоттача,
Iалана хозлено цецаьха ха.
Шера хенаш къоастаеш
моттиг нийсьелча,
Фуд хац, гуйре харжа
безам отт са.

Са гIоза гIенеш — са бере
хенаш,
Босех тIехьаьнна шо дIаяхай.
Мелла со воккха воле а,
халаш, —
Дог чура аргIоацаш шо
чуйнидаей!

Аз ца аьнна илли

Мишта хургда
Аз ца аьнна илли?
Дог гIоздоахкхаш,
Е гIайгIане хургда?
Е ший яхе лела
Цхьаь саг санна,
Цхьанне а тIа ца эцаш
Дусаргда?
Хила мег цох
Наьнхахочов кхулба,
Хийла ийний
Дог цо къеста мег.
Уноахове мег цох
Хила дарба,
Хьогеенначов
Шоеда хила мег.
Бакъда, хоаш ве тахан,
Цунах чIоагIла
Тешилга а да:
Аз ца аьнна илли
Са мел долча хилал
Массейтаза
ДикагIа хургда!

[illegible]

Къоначун монолог

Ха яхай са,
Оахама тарадийрзад кулгаш,
КIайбеннаб корта.
Ниа боацаш дисад са гож.
Гоньаь ида бала а,
Коравагiац етта
Къамаьл де саг.
ЗIамагIий шоай уйлаш я.
ХIаьта, се уйлаш
Со санна къаьна я.

Даьллахь, ма хала да,
Дунеяах хьогаш,
Нийсархойла хьалхахьаьна
вала.

Кхы а халагIа да,
Со санна къоаночоа,
Нийсархой байна
Цхьаь виса вала.

* * *

Бирсача мохо,
Гаьнашта
Ший наькъа
Дуьхьале ярх,
ЭгIазбаха
Ниа бу чIоагIа,
Хенаш сеттадеш,
Етташ ка.
Вокхар зар
ГIенашца-метташца
Къаръяла ца лоеш,
Майра къувсаш,
Цунга гIер юхаю.

ОЗИЕВ Мухарбик

Даьхе

Халонех ца кхераш
Иразага никъ Iе лех,
Хьай халкъа вахар тоаде
Мегат долаш я.
Сийлаьа вай Даьхе,
Вай мохк хозбаш,
Коммунизм хьальеча новкъа
Шера гIо боахаш я.
Хьай хьахенца Iа кийбова со
Массарца Iимерзе ваха.
Iа Iомаевш со вахара ийгиа
Халонаш юстара яха.
Сона лоа массарие хилар,
Дунен чу вай мел дах,
Машар, паргIато, ирав,
Безам, доттагIал, мохк.

* * *

Хьа ваарца дог гIоздаьнна,
Ловзаш да се цIий,
Алал сога шено йоацаш
Хьо сох тешаш йий!

Тешаш яле, дог гIоздаьнна,
Аз хьо къоабалью,
Сей са санна еза аьнна,
Хьона дош а лу.

Вайна юкъа латта безам
ТIа-тIа чIоагIлуш ба,
Сийдда ираз, боккха тешаш
Са безамца ба.

ПЛИЕВ Махьмад-Саiид

БОСЕШ

ДУВЦАР

Шолжал дехьарча цхьан шерача босера дIахьеж Бийсолта. «Укхо фу леладу-хьогI хIаьнз? Дала iо ма хоа-варг, укхаза яисаар ца нхоачаш!» — ергдар Бийсолтах кулга цIена боацача цхьабараша.

Ше ваь, хьалхийна юрт гу цунна. Юкъе гIолла цIерамашена никъ чакх а боалаш, ший берийте тхьамаш дIа - хьа доармадь ул. бIара дараш, санна, цун даьй овлащ кIоаргга доахка, дега хьамсара юрт. Хьалха Бийсолта кIаьни волаш а, цул тIехьагI — хийна из. зIамсаг волаш а духхьал кхоъ мара еттача кирпишкех даь цIа дацар цу йоккхача юрта. ХIанз наггахь а мара дац араьда кIир техи. бийдача кирпишкех даь цIенош. ДукхагIдола цIеноаш еттача кирпишкех даь а шифераш аьшк тIатехан нхаьла да. Хьалхо хиннa саьргех йийна яь карташ а дIаьяьнай. Уж а я еттача кирпишкехи бетон йотташи яь. Нах вIашагIкхийттача нийсьлу цхьа гIийла - миска пIаькъа, но шуьна йистте лагт юрта къаьнара школа. Цига лийбезе деша а ухаш Бийсолта а iомадир хьалхара алапаш. «Цу хана ма йоккха а хоза а хетар ер», — йоах Бийсолта уйлаша.

Я а яр цу хана из школа йоккха. ХIана аьлча, цул доккхагIа цIа дацар юрта.

ВорхI бIаьнна совгIа бар цу хана цу школе. кхоъ сиф нах деша хьа дешархой. ХIаьта бусса, юрт набарах елча а, кхийкараш хана чу беннараш хулар цига къахата мотт iомабеш. ХIанз из йоаццаш, вIаштIера ль. йоккха кхоъ школа я юрта. Къаьнарча школах доккхагIа а дуккха хоягIа а да бахача маьхка дуккха цIенош. Къаьнара школа цу цIенош нана йолаш санна хет Бийсолтийна. Иштта хаьлза, гIийла, букарийрза хул нана дезал кхийча», — йоах цо ше-шийца.

Хьалха наькъайка гIолла лийнача вордайла дукхагIа я. маьлха зIанарех лаппе лепаш дела юртахой доалахьара машинаш а. «Иераьила къоаргаша «Волга» нийцай. Терсмейлий шинне а воIа шиъ «Жигули» а. IабдуллиЙ къонгаша, цийганаша говраш санна, хIара денна хуцц шоай «Жигулеш». МассалагI нийцай цар укх шин - хьаь шера? ИштагIа... а пхелагIа... ХIаХIа. ше дунен чу ваьлча дена цкеc е жIали хиннадеце биъ ког боалла хьайба доалахь ца хулаш вериача Iуме виiий къонгий а даьра я машенаш. Элгацаш санна хоза еттача кирпишкех даь цIенош а ма-д хIарене. Хила мегаргдолаш а ма-б шоаш. ХIама хьалара тIера ба. Хьаьнала бах. Дезал а ба шоаш санна, иман долаш, ахь-юкь долаш». — уйла ю Бийсолтас. IIаьхача. нийсачу урхенах хьалбухье ваьлча, тIехьашкахьа юхохьежача, ше хьавене никъ гуш санна, дIадаха дIаьха, хала шераш а таханен доахкий хузиамаш а гу Бийсолтийна. Юхахьеж из ше хьабенача вахара наькъагахьа.

Деникинах латаш да а вийна, цIен тIа воккхагIа Бийсолта а волаш жерала йисар нана. Хаьал хьалха цIен доал кареаца дийзар Бийсолтий. Керда Iаьдал эттача хьалхарча шерашка зIамагIбараш, деша бахар. ХIаьта Бийсолта, цу ханна юрта вIашагIъеллача артеле балха вахар. ТIехьагIа колхоз хилар цунах. Бийсолтийна ха ядар деша. Бус мара цIавагIацар балхара. Хийла бийса кхаьиа йоккхар. ХIаьта а зIамагIчар новкъостал деш а, ха нийсьелча лийбезе ухаш а. деша а яде а iомавелар из.

Тайп - тайпарча балхаш тIа хилар Бийсолта: конюхалла, бригадиралла, цхьан ах шера жа тIа а хилар из. «Из са болх бий», аьнна арен бригаде балха вахар юха а. Юххера а дийша курсаш а яьха тракторист хилар цох. Массехк шера болх бир Бийсолтас цу трактор тIа. ТIом хьайнача шоллагIча дийнахьа, ший новкъостаца Анатолеца тIем тIа вахар Бийсолта. Йоккха топ тIехьа а тесса эзарош километраш никъ бир цар, човнаш хиина доагача лаьтта гIолла. Эзареш декъий, йохаль хIалакьхиина бIаьш городаш, юрташ, тIемахой бIаргех уха хий, даьйи-ноанойи мичаб ца хоаш дисa бераш, доахув доацаш хиина фашистий къизал, лаьлча болатал а iохналал чIоагIнгIча советски наьха декал — деррига а бIаргадайра Бийсолтийна. Орел мукъайоакхаш укхан танка хьалхашка кхийттача снарядах, хала контузи а хулаш Бийсолта нъоравийрзар, бIаргаш а дисар дика хIама ца гуш. Цигга чанхбаьлар Бийсолтийна Даьхен тIом...

Шай хана дийа а во а дукха дайнад Бийсолтийна. ТIем тIа хиина човнаш хIанз а «сомаяьл», контузех къорадийрзача лергашта чIоагIо ца аьнкар хазац.

УргIа а пхоргIа а вахара наькъаш тахка дийзар цун тIом сецачул тIехьагIа а. Шийна йийза IIоI а йоалаь ваха хайра. бераш а хилар. Бакьда, даха ярал хиланзар цхьакхе а Хьамелханнар яра. Бер массаза хула хала цамогаш хулар сесаг, леча хьал тIа кхоачаш. ТIехьара хиина бер, ворхI бутт баьннача хана, операци а яь хьайийцазар наьна пер чура, ма а дисанзар лаха.

Дика балхаш деле а цунах кулгалхо ве а гIийртар лаккере хьаннаш, цунах хIама хиланзар. «Со къоахьега Iема саг ва, сай кулгашца хьа ца дечун чам а боалаш. Со хийта», аьлар цо. Пенсе ваха ха тIаьхьачал на тракторашш тIа болх бир. ХIаьта хIанз, совхозе пхоале ва.

Селхана совхоза собрание, дIаьхха къамаьл хилар бIаьгентар сомий беш дIайоргIа ела лаьтта къуссаш Шаьрача улла, эггара толашагIа дола. лаьтта да цу гIулакха белгалдаьккхар. Сийсар наб яьац йо пуи уйла еш. ЛаьрхIаб цо, дIадийнар хьахулаш долча цу лаьтто лущ бола пайда. Сомий бешамаш, кхун кIотаргаша дIа а лаьца, бIаьшерашка пайда ца хуш, босешкех чукхийттача моттигашкех ухача лаьтташка хIама йогIац? ТIанхувргIолча тIехьенех ахь ма дий иштта дика лаьтташ пайда ца яаш акхийтар, — йоах цга уйлаша. Дукхаьлуь Абхазе шийна лийна бешамаш, Шаьла рай сое даккхача доврьашка хьукъа бIараш Чечний-Балкхарой мехка шийна лийраш. Тхачул дикагIа лаьтта-й малха кIал а мичад. оахь хIана йогIац уж? ТIакка, тхо Iемалац-кх лаьттах биззв пайда эза а лаха лезача боса лаха а, йоах Бийсолтий уйлаша.

Тхьаьх хIоаг а бьнкха техкад цо укх босешкара лаьтташ. КIал магIа бий хьеж из. Вац магIа, бале а Iоа кIоаргга мара. ДIайийнар хьахургдолаш беркате а хьаьна а да лаьтта. «ХIанзалия иштта лийнар со, хIана лийнадал аз ер беркате лаьтта? Со зIамига кIаьни волаш а ма юкрий ухаза юрто харбалаш пасташи. Цхьа колхоз а даьра йийра укхаза-м ховргдолаш. Чуйна ца доалаш хьийкъа а ма ... Мара дар из?. 1941 шера дар-кх, а, а, 40 шера дар, тIемал хьалхарча шера. — Дикана хилла селлар ахкар хьуввьар. — йоалар маха а, уйлаш ю Бийсолтас.

Набарах сомавоаккхаш санна, уйлаех ваьнхар из машенаькъо гола тохача кхачале цIогIа тетача «Москва—Баку» скори поезд. Кисара хьал а даьккха, зIанарах доалача сахьата тIа хьежар из. Кхо сахьат даьнадар. Дагаехар цунна ше чуварга хьежаш. хIама ца дуаш ягIаргIола сесаг а. сийсар шоай баьнна къовсай а.

— Хьо хIана кхоач массанхьа! Кхы ер дуне нийсаж, аьнна пайте а вац хьо? Управача ва, агарнов ва. Бокхача боахама доал деш вагIаш директор ва. Цирна хозргда хьона бен мичча йогIа еза а, лаьтта мичара къоастаде деза а, са дайх гIдаш мичара яха еза а.

Пенсе ма вий хьо. Даьллахьа, хьай цIагIа Iоха, наха сов а ца вуьлийташ.

— Из, сона сайна хов. Цила а йиле, дIа хьай истола тIа латта пхьегIаш дIаяха Iа. Из да хьона дакагIа.

— Гой, хьа фу гIулакх да, пхьегIаш яаца? Изаэморг гургда хьона. Шийта гIолла, цитта базарга тIа. сом дакхха гIерташ ягIача Золовбага а биттабар Iа барт.

— Бетта безандаь бийтта бар.

— «Сом дала саг мичав сона» яхаш, доккха хIама-м дар сона по, елха а елхаш. Iоа Зайби ехнача таьлета.

— Хьажал фуд, тезета а баьхка дувцар? Таьзета чудита мегаргдацар шо!

— Кхы данагIдараш оаш а дувццар цига-м. Из а ялац спекал па йиача. Хьо вахавий цунна вIалла сом дала?

— НаIIалет. хьона а цуна а! — вIаьзвахар Бийсолта. — Ялх туна пенси ма нийдой цо. Хьа сох юхьаре. хьо а ховргар цунна уллув Iо.

— Ховргинар даьра со-м. Нах бетта Iа. «Комендант» аьнна цIи дIа-м яхай хьа.

— Къуштен базархоштех со комендант хургва хьона. дийна мел волча хана. Сомех шн аппаз доаххка ситаретш а ца йохиаш, балха дIаяха еза, иштта дукхха ахча шайна дезе...

Ший деррига вахар хеталаьд Бийсолтас Даьйматна. Цудухьа, цхьанна айпе моттиг яц цунна бала боалаш.

— Моттера хьал а ца гIотташ, ела дIалар гIойла я хьона, укхаза Iо а хайна иштта ягIачул, — аьлар цо цу дийнахьа, Золовбага. ЧIоагIIа аьлар. «Ала йоIага — хьа неснига» яхача лиио ма аллара, массанена хозаргдолаш.

Ийикха, Бийсолтийгахьа, хьа а хьежа, шо-шоай тIоргиттех кхетахар массехк кхалсаго. Бийсолтийна дика боаьзоа бар «Москва — Баку, Тбилиси — Ереван», яхаш, салтий - кIираш доахаш лела парех цхьабараш. Сигареташ оза, пигга, хьатIаттача тракториста Мусас а аьлар:

— Хьа гIар ма хеззинга, кьона жерой яда ма удий, Бийсолта, ди дика хилда хьа!

— Дукха вахалав, Муса. Сох хьулабала-м дукха гаьнабовла безац. шоай ахьех боеда царна моге.

— Аз тамаш ю-кх, уж дIа а хийца, кIираш-беттиш цар мича доах а фу леладу а ца ховш, цIагIа батIача цар дейхи ноаноехи.

— Дарйи новюйи баларе-ж, шоай цIагIа е балхатана хургбар, Муса. — аьлар Бийсолтас. — Шоаш хотамаш йоландаь, игIа.

— Я а я уж. — мустъсина хотамаш. — Бийсолтий на бIара а хьажа, велавелар Муса.

— Алал. алал. Фуд хьо гIозвоахар? — хетадир цо Муса цаI ала гIертилга.

— Цу вай общепита начхьанна фу даьд Iа? — хаьттар цо...

Иттех ди хьалхагIа дар из. Цхьацианахьe-райцентре лийна кIаьд а а ина, хIама мукъагIа ихалла аз, аьнна, столове вахар Бийсолта. ТIовх кхоачаш къурт баь валале, сон цун мистала. бIаргаш хьаь тIа даьлар Бийсолтий. ТIоа-м улаув а лаьттабацар хьона. ер фуй хьогI, аьнна шнецелах мIара балийтар цо. ТIагIоларар кхарзара белгало йола из. юкъера цхьа ший тайпара худар дар. Уж истола тIа а латтийта. тетта заведуюши волча чувахар из.

— Хьо вий укх столове заведующи? — хаьттар цо.

— Со, хьога ладувгIаш ва-кх. воккха саг, лаллаI — аьлар вокхо.

— ЗIамсаг, соца вайнаьха могг бувцалаь. хьайна бувца хой. Хьаьй ца хой, аз эрсий бар Эзвацарго хьоца. — аьлар раьза вовцаш Бийсолтас.

— Со сиха ва. фу эшар хьона? — хаьттар цо тIаккха.

— Ер столови санна йиллай, ала мегаргдарий хьона?

— Меценначо хIама дуаш я-кх ер.

— ТIаккха, маха укх чу буаш бола ихача, дика а чаме а хила безилга хой хьона? — тIатехар Бийсолтас.

— Тхоашта' хьалур дIалу-кх оаха. Дулх дац. Цудухьа, цаI ца дича дала мичча доал тхо, — аьлар цо, бехказа вала дагахьа.

— Даьра, цу хударах даьча шницелах цхьа сонн ялх шайи-м доах оаш, — аьлар Бийсолта. — Иа цох IаьдалI бакха йоах шуга?

— Хьа латкъа бокъо я-кх, воккха саг, пунктех жалобаш яьеш. Уж яьяра профессии вайна хоаш ма йий, Iомо ца еаш, — аьлар цо. — Са нит минот ялале райноме хила еза.

НиI дIа а йийла, дIанхайкар из. Цу минота хьачувьлар халха сайнд тоафина цIе бос лепаш йола къона кхалсаг.

— Укх вокххача сагата, лергIа, хIама дайцалехь, — аьлар цо тIатоIIадаь.

Цо ахар дика кхетадир йоIо. Шоай «меттех» дика кхеташ яр из. Сиккха дубенна тIа а йийха, йоркайхь ний а тIатулла, сихвенна арайийнар из. Кори хIала лаьттача «Жигулеша» вахар из.

Цхьа во бIара а хьежа, хьаволле, аьлар шеф-повара. ХIанз фу дер-тIе-ахар, аьнча уйла чуесса Бийсолта, цунна тIехьа волавелар.

ТIаIолла даьтта Iоухаш йола, кхерза котами бакъболча тIоах дика пелен Iооттадир цо. — тIаьхьар юарг хийла хьа ер, аьлча санна, бIара а хьоваш.

— ХIама лерттIа дуаш хилча. сто-пятьдесят а чила еза мотт сона, кхалсаг? — аьлар Бийсолтас.

Холодильника чура хьа а яйца. тата а деш, истола тIа оттайир йоIо къаректа шуша. ТIаккха ваа санна бIара а хьежа. аьлар:

— Шоана массанена ераш уьттаьь даргдий тхо?

— ХIанз дохка тайпа шницелашш тIоаш оаш бохке-м, волна а ераш уьттазиша йолаш да цо, — аьлар Бийсолтас. — ГIо хIане. Саг бIарахьежаш хилча. хIама дуалуш вац со.

Шеф - повар ареЙооалташехьа. вокх haIарах аре а вахна, райкоме вахар Бийсолта.

Цу дийнахьа, общепита берригача боахамашна хьожаш чакхваьнна хиннавар райкома хьалхара секретарь.

ШоллагIча дийнахьа iуйрийна, общепита начальникаца массаволa столоней а, кафей а заведующепи шеф - повараши хьа а бийха, дика «бурч» деккхача нийсенна хиннавар Мусса.

— Ший цIенах ма кхета из хьаденна жIалии! Шийна аз оттаьь хотамаш къаракъа шушех латта а латтийта, вахавар-кх, со юхачуяхача», яхаш леттар царех цаI. — Вахар Мусас. — Аламо алале, из хьо хиннилга ма хайра сона...

ДIахьеж Бийсолта юртагахьа. Ший юртахой хозал а цар айпаш а дика дова цунна. Дукха ба парех, шоай декхар кхетадеш, хьаьнала къахьегаш. Кiелига бац хIама хьа а ца деш. атта багаш а. Балха боахкарах дикагIа я цаьех цхьабарий тоаташ. Велхах - талах а баьнна, парна кийсбала, гIерташ, дIавкий сомаш па гаьнне дIа-юха ухараш а ба.

Мичара Iомабеннаб са юртахой, селлар яьх а бенна, руакъанна тIехьабуала? Дахаштиен - вопаштIен баха, тIадувхаду барешаш а тIехь дIа-юха а дехаш. ХIанначул дукха хьегIа баьхача ханаа-м ма аллацар аьхарех боахкаш а а вIашватал а. ДукхагIа хиларо хьех ва-те саг? А хьацар ца доалкхаш боахамех кхийнарех дуьл деррига зулам. Хьалнхувш латтача къоначар а хьадеча хIамах дог энкхийт цар, уйлаш ю Бийсолтас. Юхахьеж из босешкахьа. КIотаргаша бIенаш а лехха, бIарг ма кхоачча, яьржа укх уж. Хьахьажа! Тхо раций шоана яхаш. Тхьовронаш соттаь, хьийкъа сомий бешамаш гуш мо хет цунна, цу беркатерча босешка.

Турпалца вIашагIкхетар

Дукха ха йоацаш МагIалбика района Кердача - Редантерча № 24 йолча школа кидовцаша каьхат яздир Советски Союза ТурпалагIа Аушев Султана Русланага. Цу хана деиз каьхаташ дIаюха яздеш буьзам лоаттабу цар цунца. Кьехаташ яздой а, чIоагIа безам болаш дар бераш из бIаргаго. ХIаьта, цу тайпара ди хьатIа а эттар. Укх деноцка боккха кхаъ хилар № 24 йолча бархIцера школаш № 5 йолча юкъерча школа дешархошта. Уж болча хьоашалгIа баьхка хилар: Советски Союза Турпал Аушев Султана Руслани цун да Юсапа Султани.

Эттара хьалха № 24 йолча школера цийга каьхаташ яздаь кидовцаш болча вахар из. Цига интернациональни доттагIала клуба членаша рапорт делар хьаьшага шоай толамаш дувцаш. СССР 60 шу дизара хетаь классашта юкъе яьржа хиннача яхе толамаш даькъе 1 «в», 6 «в» классашкарча дешархоша сурташ дьхар турпалца. Руслана жопаш делар берий хаттарашта, хIаьта уж дукха а дар.

Тоха са доацаш чIоагIа хьежаш бар Султана Русланага цу юртарча № 5 йолча юкъерча школе а. Йоккхача спортивни зале бар иштта № 1, 6 йолча юкъерча школашкара а баьхка дешархой, юртера бахархой. Дог хьоасташ дар хьалтеха дахка «Тхо патриоташ - интернационалисташ да». «Советски Геройцара Низаш — интернационализма школа» яха а кхеддола а дозунгаш. плакаташ. Зале чубоал хьаьший. № 24, 5 йолча школай КИДий президенташа Геноиаева Зинаси Цутоева Аьзси царна дукхьалкху вайнахьа сискали кIодари.

«Советски Геройцара Низаш — интернационализма школа» яха КИДа аргIанера заседани хьайiиллача, «Вошала а доттагIала а эсар» яха доклад ю «Вошал» ихача интернационални доттагIала клуба кулгалхочо М. И. Цечоева.

Цул тIехьагIа дош лу Р. С. Аушевна. Доккха баркал хьлар цо школай педколлективашта. юртарча бахархойта ше иштта дIайхача вIарашалца тIеэцарах. Дош делар ший мехкадой шийх бенна тешам боа ца бе, лаьтта машар хилийтара тIехьа къовсам лоаттабеш ваха. Иштта берашта хьежар дар цо дика дешара, дай традицеш боча хеташ делаара уж тIахьехаш.

«Вошал» яхача КИДа соцамах Аушев Султана Русланиь цун да Юсапа Султани дIаяц, клуба сийлен членаш.

ВIашагIкхетар чакхдоалаш №№ 24, 5, 1 йолча школай къонача артисташа сомукъадоаккх гулбеннарий.

* * *

МагIалбика Октябра цIерагIа культура ЦIен йоккха зал хьалйиза нах гулбелар укх деноцка. Советски Союза Турпал Р. С. Аушев бIаргаго, цох бIаргтоха дагахьа цига гулбеннабар кхьа-дикъ ноахалах бола нах: тIемай а къахьегама а ветеранаш, городерча, юрташкарча къахьегама коалективай, партийни, советски, комсомольски организацей викалаш.

Аушевца вIашагIкхетара хетаь районерча интернациональни доттагIала клуба торжественни заседани къеъл ВЛКСМ МагIалбика горкома хьалхарча секретара ГI. Бокова. Цул тIехьагIа дош лу КПСС МагIалбика горкома хьалхарча секретара П. А. Бусевна.

Цо лоаца дийцар мехкдаьттахой городах, XI пятилетна декхараш кхоачашдера тIехьа района къахьегамхоша лоаттабеча къовсамах, города, юртий культура цегIаехарах. ДIахо районерча беррагача къахьегамхой цIерагIа Аушев даьтIьала а вувцаш. сийлахьча новкъа ираз, аьттув хилар доши довца баьккхар цо.

В. И. Ленина цIерагIча Бургсолкхин пионерски организаце МагIалбика городской Совето баьча соцамах Р. С. Аушев дIаяц сийлен пионералла, цунна хьоарчаю цIе галстук.

Советски бIухочун турпалерча гIулакхех, тайп-тайпарча къамех болча советски эскархоша шоай интернациональни декхар кхоачашдарах дийцар Султана Руслана. Дош делар дIахо а шийх бенна тешам лакха лоаттабеш вай социалистически Даьхен, хьамсарча НохчГIалгIайчен, деррига советски халкъа хьаьнала къахьегам лорабара ший хьинар, къаькъал, вахар дIадала.

Дукха хаттараш дар зале гулбеннараша. царна диэза жоаш а делар Аушева.

Турпалца хинна вIашагIкхетар чакхдаьлча Нохч-ГIалгIай АССР засл. артистка Дадашева Тамараси «Зама» яхача вокально - инструментальни ансамблом даьтта а лоацаш концерт хилар.

А. П. Александрова 80 шу дузаш

Советски Ӏилман воккха организатор

Атомни физикан энергетикан дахьне гӀорвьнна волча Ӏилмахочун, воззаш волча общественни деятела, Ӏилма воккхача организатора Анатолий Петрович Александрова цӀи дика йовзаш я. Цуп балхаш къердаш да вай мехка хинна ца Ӏеш, доззол араха н. А. П. Александрова Ӏилманнара хьашташ дуккхача тайпара да: ядерни физика, чӀогӀача тела физика, полимерий физика. Мах бах варгвоацаш да ядерни реакторостроенена юкъе цо дихьа дакъа.

Дуккхача шерашка А. П. Александрова ядерни энергетика Ӏилмани технически проблемаш (атомни электростанцеш) кийчъеш хьавогӀа. Дуккхача хана дена цӀи хеза Ӏилмахо волаш а Ӏилман техникан дуккхача доакъоцка деча тохкамийн разработкайн кулгалхо волаш а хьавогӀа из. Доккхай хӀамаш карагӀдьнад А. П. Александрова СССР Ӏилмай Академей союзни республикай Ӏилмай академейн балхашта координаци еча. ЧӀоагӀа теркам тӀабоххйт цо СЭВ членаш долча мехкашкарча ядерно-физически институташцара бувзамаш чӀоагӀдара. Беркате беш бола тохкама болх Ӏилмахочо тарбу ше беча Ӏилма - организационни, общественни, паччахьалкхен балхаца. А. П. Александрова, СССР Ӏилмай Академе Президента, коммуниста вахар — халъа гӀулакх деш хилара дика хьокхам луш да.

СУРТА ТӀА: Социалистически Къахьегама кхоззе Турпал, Ленинени СССР Паччахьалкхена премей лауреат, СССР Ӏилмай Академе Президент А. П. Александров СССР АН президиума заседане.

А. МОРКОВКИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

СПОРТ

А. ЗЯЗИКОВА БОРЗА МЕДАЛЬ

Российски Совета «Буревестник» яхача ДСО дзю-дох хьалхие якхара кагирхой яхьаш чакхъяьлар город Махачкале. Цу яхьашка декъа лоацаш хиннача 25 спортивни коллектива юкъе баргӀагӀа моттиг яьккхар Нохч-ГӀалгӀайчен команда.

Ши-шийн зачете цу яхьашка борза медаль яьккхар М. Д. Миллионщикова цӀерагӀча Грозняерча мехкдаьтта институтa механически факультета цхьоалагӀча курса студента А. Зязикова.

ХӀанз из спортсмен Россовета «Буревестник» яхача ДСО гуларьча команде юкъе а волаш кийчлуш ва город Винице хургйола студенчески яхьашка.

ЧЕМПИОН А, ПРИЗЕРАШ А

ГӀород Ростове чакхьяннай классически хьисапе кӀалтохаргах латара кагирхошта юкъе яржа Россовета «Динамо» яхача спортивни обществе хьалхе яккхара яхьаш. Нохч-ГӀалгӀайчен команда дуккагӀча декъе Наурски районерча къонача спортсменех яттар.

Цу яхьашка къовстта бегалаьлер вай махкахо М. Амаев. 81 килограмм дозал долча спортсменашта юкъе цхъа эша ца эшаш, хьалхара моттиг яьккхар цо.

ФИЗКУЛЬТУРНИКИЙ СПАРТАКИАДА

ДӀайолаеннай Нохч - ГӀалгӀай республикански «Труд» яхача ДСО аргӀанара физкультурникий спартакиада.

Цун программа яьйийлар нек дарах йолча яхьаш «Салю» яхача бассейне.

Цига хиннача яхьий итог йича, хьалхарча группе кхачало яьккхар СССР 50 шу диза цӀерагӀча Грозненски химзавода физкультурникаша (тренер-методист Ю. Левиф). ШоллагӀча группе йолаш хилар «Союзавтомагстрой» яхача грозненски опытно - экспериментальни завода спортсменаш (методист Г. Койда).

Спартакиада дӀахойодаш я.

А. ИЗМАЙЛОВ.

САЛОӀАЧА ДЕНОШКА

12 ФЕВРАЛЬ

В. И. Ленина цӀерагӀа культура Дворец. 9.00. Болх беш я винодезарий кинолаборатори. 10.00. Болх беш я «Могашал» яха клуб. 14.00. Лекцей зал. Болх беш я школа тӀо-нохчъостала йола кинолектори. Гойтаргда «ТӀоми машар» яхача фильма шоллагӀен кхоалагӀен серсш. 18.00. Лекцей зал. Болх беш да юхагойтача фильма кинотеатр. Гойтаргда «БукътӀехьашкахьара теха топ» яха фильм. 19.00. Халхара зал. Болх беш я «ВӀашагӀкхетар» яха дискоклуб.

Химиний культура Дворец. 10.00. Болх беш я садоводий-любителей клуб. 16.00. Болх беш я «Прометей» яха кагирхой объединени. «Къона атеист» яха клуб. Епаргъл «Ӏилма а ди а» яха лекци. 17.00. Популярни иллеш марцаши локхаш дола халкъа духовой оркестра концерт. 18.00. Социалистически яхье котбаьнкарашта хетадь «Тха кӀира» яха радиожурнал. 19.00. Эстрадин иллеи музыкан сайре.

Н. К. Крупская цӀерагӀа культура Дворец. 13.00. «ЦӀи хеза нохчаши йохаергноаташ» яха кинофестиваль. 14.00. «Эттара чӀоагӀагӀа машар бесар — салте» яхача выставка ихххера беседа.

13 ФЕВРАЛЬ

В. И. Ленина цӀерагӀа культура Дворец. 10.00. Берий сектор. Шашкаех йола спортивни яхьаш. 11.00. Кинотеатр. Болх беш я «Фьагийн приключенейн дуне тӀа» яха киноклуб. Гойтаргда «Хищник» яха фильм. 14.00. Читальни зал. «Са Нохч-ГӀалгӀайче» яха выставка. 19.00. Лекцей зал. Болх беш да юхагойтача фильма кинотеатр. Гойтаргда «Ау-у!» яха художественни фильм. 19.00. Халхара зал. Болх беш я «ВӀашагӀкхетар» яха дискоклуб.

Химиний культура Дворец. 10.00. «КӀай ладья» яха шахматех ловзара турнир. 10.30. «Бокъоаш телхаеча кхувшбоагӀарий бехктоккам» яха Заводской РОВДа инспектора М. А. Рябовай беседа. 12.00. Волейболах ловзара спортивни яхьаш. 17.00. Болх беш я «Къона техник» яха клуб. Авиомоделизмах йола яхьаш. 18.00. Керда арадаьннача художественни литература обзор еш да «Тха кӀира» яха радиожурнал. 19.00. Эстрадин иллеи музыкан сайре.

АЗЕРБАЙДЖАНСКИ ССР. Малхбоален тайп-тайпарча замай культура деятелашта хетадьй ший творчество вовзаш волча азербайджански скульптора, СССР художествай Академе член - корреспондента Эльдаров Омара. Шерра могадеш да цо хьалаь Авиценнен Садриддин Айнен памятникаш. ТӀеххьарчох автора СССР Паччахьалкхен премиеннай.

О. Эльдарова хьалаь таджикски литература классика Насир Хосрова борзв памятник оттадергда из ваьча юрта Кубадиние. Азербайджански драматург Гусейн Джавид ваь бӀаь шу дизара хетаь я республика заслуженни архитектораца Расим Алиевца цхьана тахан Эльдарова кийчъеш йола скульптурни композици.

Художника мастерске йистейоалаш латт вай заманхочох, СССР халкъа артистах, СССР Паччахьалкхен преме лауреатах, композиторах, дирижерах Ниязех дуцаш йолча «Музыка» триптих.

СУРТА ТӀА: скульптор О. Эльдаров Гусейн Джавида хетаь композици еш воал.

А. ТАВАКАЛОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Тахан — Чиле къахьегамхошцарчеи халкъацарчеи Дунен халкъашта юкъерча солидарноста Ди

НАХА КЪЕЛИ МОЦАЛИ ТӀАОТТАЯЬ ЭКОНОМИКА

«Чикагски финансови группа» олалчоа керте латта Милтон Фридман — экономика дахькерча Нобелевски преме лауреат — дахача шера январь бетта а вар «Чиле латтар экономически тамашпь» яхаш. Цу тайпара заявленеш еш бар чилийски режима официальни викалаш а. Юкъера лаьрхӀача шера мохк экономически дегӀаакхарв хьоьхамаш баркӀ процента боараме ма дарий цу хана.

Амма октябрь беттехьа мукӀарлю до доззаш хилир довл деча хуита экономикан финансайн министр Рольф Людерс бокъонца латташ дола гӀулакх хьалха деш хиннача оптимистически къамьлашта вӀалла тара а ца хилара. «Цхьаннена а харц дулургдац вай экономика чӀоагӀа лохъенна хилар», — аьнна заявлени йир министра ше къамаьл деш.

Людерса йоалаьяча официальни даннеех, дахача шерарча экономически балансо доцвоахк ше де хӀама доалаш эсала хиларца. Баловн къаман продукт кӀезигъеннай 13 процент. Промышленни продукце производство лохъеннай 18 процент. Ве болх боацаш ба бахача нахах 30 процент. Арахьара хьатӀахьарча декхар 18 миллиард долларга кхоач. Керда кредиташ кхы дӀахо хьахецаш дац. ЦӀьнкха а чӀоагӀа дегӀаакха йоленнай инфляци. Шийн ах низапа мара болх беш яц промышленность. Телхад гӀулакхаш гӀиллош еча, юрта боахаме, торговле.

ХьатӀаоттад чилийски экономика «бакъдолчун сахьат». Дахача шера ворхӀагӀча декабре мехка Англ яхача кхулбехьарча провинце къамьал деш доал деча хунтана керте латтача ипарала Пиночета заявлени йир экономика кӀоаргтача кризисе багa яхара бехке ярш банкаш я», хӀана аьлча цар тийннад «дукхьала кахьата тӀа мара йоацаш йола, финансови империши предприятеши» хьаьра «хьаданкха хӀама доацаш болча наха ссудаш». Пиночета цу ше дийцачоа тӀатехача совкургдацар, хӀанз бокъонца еха дӀаьнна «экономически кахата тамаше» хьальрашта юкъе ше а экономически сфферерча аттара доккхагӀа долча гӀулакхеш тӀа шоай викалаш Ӏоховшабаь ший финансови партнераш а бар аьнна.

Цу шийна тара яр йоацаш йолча экономически кризисах хьахинна хӀама да бахача наках хьийрча цар банкашкара ийдаь Ӏалаьмате дукха ахчаш. Специалисташа лерхӀ царех юхакхоачаргдоацаш дӀадаьнна ахчаш. Дахача шера 15 декабре хьаьрча хинна декхар, 1 миллиарди 500 миллиони доллар дар. ХӀаьта из да ерригача чилийски финансови системе доалахьарча резерваш а чуйоагӀаш долча дерригача капитала бӀаь баркӀ процента боараме.

Декхараш хьийрчача мехах дукхатӀа бараш кагийн юкъереи предпринимателаш ба. Цар дукхал хӀанзехьа а 61 эзар сагата кхаьчай. ХӀара цифрана тӀехьашка латт сагти цун дулхах-цӀийх бола нахи. Уж берриге декхар хьаьрча нах декхарийла баьб Ӏаьдалаша декхар такха, хӀаьта цу гӀулакха цар дезаргда шо-шоай доалахьа йола предприятеши берриге боахами хӀама юхе ца дуташ бокха.

Цу мехка исторе чухь эггара дукхагӀа нах юкъебонгӀаш йолча банкротства чулоац чилийски экономика еррига сфераш.

Цу вай лахе дийцача де лерхӀаш долча гӀулакха яха а йоагӀаш чӀоагӀа эгӀазьхай чилийски общество. Декхараш доахкараштa «топаш тохар» е «боабар» (хӀама лелалуча ваха ийтта оал цу хӀамах) саний дола хӀама дикагӀа торо йолча боккхий предприятеш яраштa-м тӀамича оттаду Ӏаьдалаша. Уж ба ши бӀаь совгӀа финансови магнат. ХӀаьта царех хьаьрча декхар 10 миллиард долларал совгӀа да. Царех дукхагӀа бараша дӀатеххац шоашца доалла декхар. Царна юкъе эггара кертегӀара вар ва экономикан финансайн министр Рольф Людерс. Шин компаньонашца цхьан дӀадахача шера июнь бетта дена тоххаш вац из 300 миллион совгӀа дола шийга доалла декхар. Цхьабагъда, из суде веннавац, хӀаьта цун боахама тӀалатташ цӀенбаь бохкерах бола кхерам а бац.

Нагахьа санна укхаза радикальни политически хувцамаш ца хуле, кхы вогӀа хургдолаш да чилийски экономика гӀулакхаш. Диктатура деш дола гӀулакхаш алкха кризис кӀоаргъеш да. Ииттa 1982 шера лаьрхӀа дар къахьегамхой реальни доходаш 20 процент кӀезигъе. Кхетадеш да, из декхар кхоачашдаь хилар. Из бахьан долаш кхы а низ бехар чурча рынка, совдаьлар дӀатаххa могарг а доацаш дола предприятеех хьаьрча декхараш, дукхагӀа хилар бе болх боаца нах. ДӀакхайкадаь да ииттa нах чубахаргболеп социально-бытови гӀулакхашта йолен гӀиллош хьаьрa ю расходаш кӀезигъерг хилар.

ЛаьрхӀа да 1983 шера стратегически лоархӀам болаш йола паччахьалкхен предприятеш частни наьха карайохийтилга дӀахо дахьа. ХӀанз уж хургъя транснациональни корпорацей мукъагӀа. ДӀахо а лелаш да цаӀ дола итт процентий таможени тариф. ХӀаьта иза боацача къаман промышленностен юрта боахаман магац мехка хьачукхухьача товарашца конкуренци лелае. Из бахьан долаш тӀа-тӀа дукхагӀа хулаш латт банкротстваш.

Чилийски «экономически тамашен» бокъонца бола чулоацам латт мехка экономикан кхьча мехкашкарча капиталa доазув доццаш пайда ийбайтарах, кагий предпринимателаш бахарах бохабарах, дукха миллионаш болча чилийцашта моцали къели бачийоллара.

Паулю ДИАС,
чилийски журналист
(АПН).

ЮВ ...

Бос бола сурт

Грозняерча фотрательешна гӀолла чакхаьлча, заказ дӀаадеча хана шуга арелдац тха бос бола суртаци даха вӀаштӀехьдац, из тайпа кахкат тоьап тхона. Заказ дӀа а эцаргда, цунах боагӀа мах а боахкаргба, цкьабакъда, оаш даь заказ кхоачаш ца деш ши-кхо бутт-м боаккхаргба. Цоаш ца теше, доле гӀорга вай Грозняерча помераш 1,2 волча фотоательешка. Уж чуйоагӀа «Чечинфото» объединенска. Укхаза бос бола кахкат шоашка кхоачам хилла доаш а суртaш дахийтa хьаухача нахагара заказаш хьийду. «Из сенна ду оаш?» — аьна, аз шийга даьча хаттара жоп лун, — «План кхоачалгъяр духьа», — аьлар сога цу ателье заведующи волча Пушкарев Александр Николаевича. — «ТӀаккха заказ даь нах шоашта кхитаице тӀа йиллача хана хьабаьхкача царга фу оал оаша?» аьлча. — «Бехк ма бекказлаш, тха центральни фотолабораторе бос бола кахкат кхоачаденнад, цхьа-шм кӀира дахьча юхадула», — оал.

«Со-м бехке вац, — йоах Пушкарева, — администраце бос бола кахкат фотолабораторена ханнахьа ца лоаттадеш хилча аз фу де деза?».

«Нахатара суртaш даха заказаш хьийдер-м ателье ма йий», — ях аз. — «Фу дерг да оаха, администраце тхога заказаш хьейде ихаш хилча. Тха бетта план я 5000 сом. ТӀаккха мишта кхоачашъергья оаха из?..».

ВанагӀа заказчик Ӏеха а веш, хӀанз-хӀана юхавола суртaш кийча хургда яхаш кхоачаш е эзаш я-кх из план?!.

Хьожаргда вай хӀана мишта хул даьха суртaш. ДукхагӀча даькъе — во даьха, сиг бӀара хьаька йиш йоацаш. ХӀаьта суртaш доахача ателье заведующи Пушкарев-м шек дӀа а вац цу гӀулакха. Фотолабораторе баьб ер кегар, цхьа-шм кӀира даьлча юхадула, — аьле дӀатоьийт цо суртaшта рьаьл боацаш бахкка заказчикаш.

Тешацац шо из иштa хилар?! ДӀакхтал оаш Грозне ваха волча Винокуровга. Ши бутт хьалха цийи гартарча нахапа (цара бар кхьча городашкара бахка нах а) бос бола суртaш дахийта № 1 волча фотоателье вера из. 26 соми 40 кепи мах дӀа а бенна суртaш дахьар. Итт кертотчкана юкъера шиъ мара пайдена дацар. ХӀаьта бахкка мах-м вай ма аллара, 26 соми 40 кепиги ба. Из а хӀама хеташ даьра вацар нов. Винокуров, уж а шин бетта хӀана дац аьнна тоадаьдеца. Уж тайна масала йиш 'з да.

— ХӀаьта суртий заказ (къьостта бос бола суртий) оаха хаивачьча кхоачашдаь ха сона-м дага а агӀац, — аьле тха къамала шкевоагӀа вомер шиъ йолча фотоателье заведующи Маркушин Николай Константинович.

Цо а бехке ю фотолаборатори.

— Цар шоай ханнахьа заказ кхоачашдац е кхоачашдаьр а хӀаман пайдина а хилац. Натахьа санна цу лабораторе болх овлангара ца хувце, гӀулакх тоалургдац хӀинзул тӀехьагӀа итт шу дизача а. — йоах Маркушина.

ТӀаккха хаттар ду аз Маркушинга а Пушкаревга а.

— Шун яр санна фотоательс за ший № 12 яр а. ХӀаьта цар заказчиний суртaш толхадаь е ший ханнахьа цар декхар кхоачашца деш моттиг хилча нийсъеннай, аьлча. Цунах ала хӀама а доацаш бус уж. Из хаттар дерзда вай «Чечинфото» объединене директорга Ш. Султыгова.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

«Йицъенна» сигареташ

Сигаретех да хӀанз со дувца воаллар, бакъда, шоана уж мерзъен могаен яллац со, уж ца увзаш хилар доккха ирaз дар. Сигареташ... Назрановски райова тикашкаер возикха молха хиннай царех. Бакъда, тикашка еце а Назранерча автовокзале вахача шортта йолаш я уж. Хьона саьача тайпа сигареташ вӀовнаш санна хьал а етта йохкаш латт спекулянташ. Из-м къайле йолаш хӀама а дац, «Сердало» хьалхагӀа а дийнад цох, массарна ховш да. ХӀаьта, цачкох сомаш а телаш царгара дӀа а ийю уж.

ВанагӀ, бокъонца йоацаш йий-хьогӀ уж сигареташ района тикашка? Прилавка тӀа йовцаш-м я. Прилавкина кӀал?

Назранерча В. И. Ленина цӀерагӀча улицагӀа йоаллача № 20 йолча кхачан тика чу нийсвелар со. Сигареташ а гӀаьленаш а шортта яр цу тика чу, бакъда, базархошка яйнараш санна дика ярaш яцар-кх.

— Кхы дикагӀа сигареташ яц хьайга? — хетт аз тика чу болх беш йолча М. У. Сацаевайга.

— Я, — аьнна хьаьзар тика чу латтачо шийна хьалхашка йоалла къайле чуйола яьшка. «Космос» яха сигареташ гучаьлар...

— Прилавка тӀа хӀана яц уж сигареташ? — аьнна хаьттача Сацаевас соьга дека жоп ийтта дар:

— Йицъенна йисар-кх уж.

Хетаргахьа, дийнахьа цхьа хьийкӀла Ӏац Сацаева шийн къайлен яьшка, тӀаккха цу чу ялача сигаретех бӀарг ца кхеташ кхе-те на? Вешта, из яьшка хьайиклача маха санна зӀамигтуш къайлехолаш хила еза-кх уж.

Назранерча машинаькъа вокзала йисте йоалл «Салам» яха буфета хьисапера тиканг. Цу чу болх беш йола Л. У. Манкиева а «йицъенна» хиннай шийга «ТУ-134» яха сигареташ йолга. Бакъда, сигареташ йий аьнна хьаттача уж чуйоахка яьшка мичахьа латт-м дина дагадоагӀар цун. ВанагӀ, ииттa сиха хӀана дицлуш ба-хьогӀ Жалаева а Манкиева а?

С. ШАМИЛОВ.

БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

Фетарча транспортаца дӀа-юха лелалга чӀоагӀа сакъердаме а аьттув болаш а да. Къьостта пайдане да из авиапассажирашта Аэрофлото льготаш тӀелача хана.

1983 шера 15 апреле кхаччалца:

тарифах 30 процент боарам болаш льготаш лу:

а) ВЦСПС туризмаьней экскурсеней йолча Центральни Совета туристашта (цхьаь болхарашта а группашца болхарашта а);

б) производства болх беш а боацаш деша багӀарашта: вузий студенташта, СССР оборона Министерства дешара заведенешна деша багӀарашта, курсанташта, 12 шу даланза болча школьникашта, профтехучилищаий школайн дешархошта;

в) СССР оборона Министерстван СССР паччахьалкхен кхерамален Комитетен хьадда ха а йолаш гӀулакх деш болча тӀемахошта, «страхсбор ма аккха» аьнна штамп тӀалатташ дола дӀа-юха лелара волески документ долаш барашта.

1983 шера 31 мае кхаччалца:

тарифах 50 процент боарам болаш льготаш лу:

а) цхьоалагӀча дунен, граждански, Сийлахь-боккхача Даймехка тӀемай инвалидашта, царца дӀанийсбаьча наха;

б) паччахьалкхен пенсеш пособеши йилеш болча бера хана дена инвалидаш барашта;

в) къоанойн инвалидийн цӀеношка-интернаташка бахача наха;

г) аспиранташна, граждански авиаце лакхерчеи юкъерча специальни дешара заведеней студенташтеи курсанташтеи;

д) 15—17 шу даьннача кхелетарашта путевкех санаторе дӀаболхачех кха цӀа боагӀечей хана.

Аэрофлота льготех ца кхеташ хӀама дале хаттa метаргда Аэрофлота агентства справочни бюро, укх адресагӀа: Полежаева улица, 9/32, телефон 2-75-46. Болх бу деношц выходной а довцаш кӀара денна 9 сахьат даьлча дена 20 сахьат даллалца, перерыв — 13 сахьат даьлча дена 14 сахьат даллалца.

Льготин авиабилетех фетарча транспортаца пайда бе дувла!

ТЕЛЕВИДЕНИ

12 ФЕВРАЛЬ
II ПРОГРАММА

14.30 — «Кхоана Аэрофлота Ди».
14.40 — Грозненски авиапредприяте болхлошта лаьрхӀа концерт.
18.40 — Берашта лаьрхӀа «Колокольчик».

РАДИО

12 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Юртара вахар». Хаоттамах бола хоам (нохчий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. Хаоттамах бола хоам.
8.23 — «Сердало» газета обзор. Хаоттамах бола хоам.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.35 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.40 — Музыкальни антракт (гӀалгӀай меттала).
10.15 — «Бахача вай дика гӀулакх дера духьа» (гӀалгӀай меттала).
10.30 — Музыкальни антракт (гӀалгӀай меттала).
11.00 — «Къона» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
11.30 — «Школьный глобус» (эрсий меттала).
12.30 — «Илли а да шахе». Юрта болхаиа къахьегамхоашта йола музыкальни программа (эрсий меттала).
15.15 — «ЗӀок-маза» яха радиожурнал (нохчий меттала).
15.35 — Сийлахь-боккхача Котаьнан 40 шу хьаьрга. «Фронтовиний догаузерош» (нохчий меттала).
15.50 — Хоамаш.
16.00 — «Кавказа тӀйрензаш» яха радиожурнал (эрсий меттала).
18.00 — Иллеш дӀаала Усманов Ирмана (гӀалгӀай меттала).

II ПРОГРАММА

18.00 — Ф. Зуппе. «Донья Жуанита» яхача комически опера монтаж.
19.38 — Халхъа иллеш.
20.20 — «Сакъердамеча тӀаргӀа тӀа». Передача (гӀалгӀай меттала).
20.40 — Нохч-ГӀалгӀай лезгинкаш (халхара йиш).

13 ФЕВРАЛЬ
АЭРОФЛОТА ДИ
I ПРОГРАММА

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор. Хаоттамах бола хоам.
7.23 — «Ленинни некъ» газета обзор. Хаоттамах бола хоам.
7.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
7.35 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.25 — «Шоана хоза хета иллеш» (эрсий меттала).
11.20 — Аэрофлота Денна хетаьй йола передача (эрсий меттала).
15.00 — Литературни передача (эрсий меттала).
15.20 — «Керла ӀаьдалиШ — нахаре!» (эрсий меттала).
15.30 — «Къона тӀехье» яха радиовыпуск (нохчий меттала).
16.00 — «Илесна деттагӀа долчарна» яха концерт (нохчий меттала).

II ПРОГРАММА

18.00 — И. Кальман. «Принцесса цирка» яхача оперетта монтаж.
19.29 — «Вальсагара вальсага». Концерт (гӀалгӀай меттала).
19.54 — Ротару Софий концерт.
20.20 — Сакъердаме иллеши халхарши.
20.53 — Кадмая. Нохчий тешах йола квартет.

Физкультура – уйча

Назранерча № 2 йолча юкъерча школе нийсвелар со дукха ха йоацаш. Уйчен пенаца, гӀод а теха мугӀарах нийсбаь дӀаоттабича санна кийнаш тӀа а тохкаш латтар кӀаьнкаш. Ой, ванагӀ, урокаш классе Ӏохоаша моттиг йоацаш арабаьхаб-те ераш аьнна хетадалар сона.

— Урок малагӀа я шун? — хетт аз царга. Цхьанне санна шоаш латт-латтачара:

— Физкультура, — аьнна жоп делар.

— ТӀаккха урокаш хӀана дац шо?

Из хаттар аз дича, ма Ӏовхала ве хьо яхаш санна бӀаргъаьжар сона бераш.

Йоккха спортивни зал я аз юхача школе, бакъда, Ӏан юкъе бераш дешаш долча хана басар а хьекха латт из. Дерригa а наьха доацача тайпара да-кх цу школе. Ираз долча наха-м ахкан хана, берш цӀогӀа салоӀаш долаш чакхдоахар басарцара а кӀиранара а балхаш. Вешта, цу чу басар хьекха деццаре а физкультура лерттӀа дӀаяхья йиш йолаш-м дацар цу школера бераш. Из малагӀа бахьан долаш да? Из даьра да тхоннах хьаьталла улле цхьа муши школа шийн ханнара хургбола кхо моттa мара спортивни инвентарах школе кхы хӀама ца хилараx.

— Тайп - тайпара кольцаши спортивни зале ухувса йиш йоаца снарядашa-м я тха, — йоаллйолла физкультура хьехархочо Т. М. Хаштырова.

Цу снарядаша тоадергдолаш дац цигара гӀулакх-м.

Фуд эшаш дар? Берашта ада зал йолаш я. Из уйла йолаш болчох тара ба школа кулгалхой. ХӀана аьлча, спортивни залацарча шин раздевалнах цхьаннех учительски воккох школа секретара кабинети яь Ӏохайшаб уж. Берий физкультура урок хилийта дагабоолчох тара бий-хьогӀ Назранерча № 2 йолча школа кулгалхой?

С. АРЧАКОВ.

ХОАТТАМ

Тахан республике гӀоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Ӏуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбузехьара секунде 0—5 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фетара температура республике 5—10, Грозне 6—8 градус йоахал йолаш хилен тарлу.

Кхоанеи ломмеи хувцалуш морхаш а йолаш, дукхагӀча хана йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп - тайпарча оагӀонашкахьара секунде 2—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фетара температура бийсана — 2—7 градус шелали дийнахьа 6—13 градус йоахали йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковсе, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктохкала секретара — 2-84-88; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кисьмой — 2-56-87; корректорсе — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-88; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02056. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковсе, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 720.